

Özel Rapor

SEKİZ SORUDA SURIYE İÇ SAVAŞININ SEKİZ YILI

Erol Başaran BURAL

Mart 2019

www.21yyte.org

İÇİNDEKİLER

- 3 1. Suriye İç Savaşı Nasıl Başladı?
- 5 2. Suriye İç Savaşının Başlangıcından Bugüne Yaşanan Önemli Gelişmeler Nelerdir?
- 12 3. Suriye Sorununun Çözümüne Yönelik Olarak Hangi Diplomatik Adımlar Atıldı?
- 20 4. Suriye İç Savaşının Bilançosu Nedir?
- 23 5. Suriye Savaşında Rol Alan Aktörler Kimlerdir?
- 52 6. Suriye İç Savaşının Türkiye'ye Etkileri Nelerdir?
- 56 7. Suriye'de Bundan Sonra Neler Yaşanabilir?
- 59 8. Sonuç Yerine: Türkiye Ne Yapmalı?

KÜNYE

MART 2019

HAZIRLAYANLAR

EROL BAŞARAN BURAL

GRAFİK TASARIM

NURULLAH ARI

1. Suriye İç Savaşı Nasıl Başladı?

Bundan tam sekiz yıl önce Mart 2011’de, Arap-İslam coğrafyasını kasıp kavuran ve çoğu kez silahlı çatışmaya dönüşen isyanlar Suriye’ye de sıçradı. Peki, Suriye İç Savaşı Nasıl Başlamıştı? Suriye’nin Ürdün sınırındaki Dera kentinde iki kadın doktor arasında geçen telefon konuşmasında, biri diğerine “Mısır’da Mübarek devrildi” demiş, diğeri ise “Darısı bizimkinin başına” cevabını vermişti. Telefonları dinlenen doktorlar tutuklanıp işkence görmüş, ceza olarak saçları tıraş edilmişti.

Kültürel bir aşağılama anlamına gelen kadınların saçlarının tıraş edilmesi sonucu doktorların akrabaları olan 15 çocuk, 6 Mart 2011 tarihinde, duvarlara “Halk rejimin düşmesini istiyor” sloganını yazmaları üzerine tutuklanarak ağır işkencelerden geçirilmişti. Dera aşiretleri çocuklarını geri almak için kolluk kuvvetlerine gittiklerinde ağır hakaretlere maruz kalmışlar ve bu olaya merkezi yönetimin müdahale etmesi üzerine 15 Mart 2011’de Dera’da protestolar patlak vermişti.¹

Tabi olarak protestoların başlaması her ne kadar iki kadın doktorun tutuklanması ve sonrasında yaşanan gelişmeler olarak anılsa da bu olayın Suriye yangınına ateşleyen kıvılcım olduğunu, Suriye’de halkın rejime karşı ayaklanmasının ardında daha büyük sorunların yattığını da belirtmek gerekir.

¹ <https://www.stratejikortak.com/2016/10/gecmisten-savasa-suriyede-ic-savas-cikti.html>

2011 yılına girildiğinde Suriye’de yaşanan kuraklık olaylarının artan etkisini, gıda fiyatlarındaki artışını, enerji sıkıntısının baş göstermesini, siyasi alanda yaşanan kısıtlamaları, rejimin mezhep temelinde uyguladığı ayrımcılığı, adil yargılanmanın önüne geçilmesini, kitlesel göz altılarının yaşanmasını, sosyal adaletsizlikleri, yüksek işsizlik oranını, yolsuzlukların alp başını gitmesini, kolluk kuvvetleri ve istihbarat örgütlerinin halkın üzerindeki baskılarının artmasını, Hama’da düzenlenen devlet terörünü, Suriye iç savaşının ardında yatan büyük sorunlardan birkaçı olarak sıralayabilmemiz mümkündür.

Tüm bu faktörler göz önünde bulundurulduğunda iki kadın doktorun telefon dinlemesi neticesinde gözaltına alınmasından daha çok, tam da bu döneme rastlayacak şekilde mazota uygulanan rejim sübvansiyonunun kaldırılmasının Suriyeliler için sabrı taşıran son damla olduğunu söylemek de mümkündür.

Dera’da başlayan protestoların çok kısa bir zaman diliminde domino etkisi yarattığını, olayların Humus, Hama, İdlib ve Şam kırsalına yayıldığını, gösterilerin bastırılması için rejim güçlerinin sert güç unsurlarının tamamını devreye soktuğunu, insanların üzerine ateş açtığını, çok sayıda insanın toplu halde tutuklandığını da hatırlamakta fayda görülmektedir.

2. Suriye İç Savaşının Başlangıcından Bugüne Yaşanan Önemli Gelişmeler Nelerdir?

Aradan tam olarak sekiz yıl geçmesi nedeniyle Suriye’de 2011 yılında başlayan iç savaş ile ilgili olarak, tarihsel süreç içerisinde yaşanan önemli gelişmeleri hatırlamakta fayda görülmektedir.

15 Mart 2011 – Dera’da çocukların tutuklanması üzerine gençler ve bölge halkı tepki olarak sokaklara döküldü. “Suriye halkı aşağılanamaz” sloganları atılarak çocukların serbest bırakılması için gerçekleştirilen protestoların üçüncü gününde halkın üzerine ateş açıldı ve 4 sivil öldürüldü.

22 Mart 2011 - Protestolar 22 Mart 2011’de ülke geneline yayıldı.

26 Mart 2011 - Esed rejimi, protestoların devam ettiği günlerde sokak ve meydanları dolduranları birer birer tutuklarken, radikal olarak bilinen 260 tutuklu Sednaya hapisanesinden salıverdi. Salıverilenlerin büyük kısmı daha sonra El Kaide’nin Suriye kolu Nusra Cephesi’ne ve IŞİD’e katıldı.

Haziran 2011 - Suriye’de ayaklanmanın başlamasından yaklaşık 6 ay sonra halk, Türkiye sınırına akın etmeye başladı.

Temmuz 2011 - Ordudan ayrılan asker ve subaylar rejime karşı mücadele için “Hür Suriye Ordusu”nu kurdu.

Ağustos 2011 - Türkiye, Suriye ile ilişkilerini askıya aldı.

3 Şubat 2012 - Suriye Ordusu Humus şehrine havan ve tanklarla saldırı düzenledi. Saldırı sonucunda 200'den fazla insan hayatını kaybetti. Bu olay sonrası BM Güvenlik Konseyi'nde Beşar Esed'e görevden çekilerek yetkilerini yardımcısına bırakması çağrısında bulunan tasarı oylandı. Oylamada on beş üyeden on üçü tasarıya evet derken Rusya ve Çin'in hayır demesi tasarının konseyden geçmesini engelledi.

23 Haziran 2012 - Türk Hava Kuvvetleri'ne ait bir F-4 tipi savaş uçağı, Malatya'dan havalandıktan sonra Akdeniz üzerinde Suriye tarafından düşürüldü.

Temmuz 2012 - Esed rejimin çekildiği bölgelerde PKK/PYD terör örgütü hızla hâkimiyet kurdu. Terör örgütü PYD 19 Temmuz 2012'de Ayn El Arab'ı (Kobani), bir gün sonra Afrin'i, 23 Temmuz'da Kahtaniye (Dirbesiye) ve Haseke'ye bağlı bazı köyleri kontrolü altına aldı.

Aralık 2012 - Aralık 2012'de ABD, Nusra Cephesini terör örgütü listesine aldı. Nusra Cephesi, Temmuz 2016'ya gelindiğinde El Kaide'den ayrıldığını ve adının da Şam'ın Fethi Cephesi olarak değiştiğini duyuracaktı.

Nisan 2013 – IŞİD terör örgütü, Suriye'nin kuzeyinde hızlı bir şekilde yayılmaya ve güç kazanmaya başladı.

11 Mayıs 2013 - Hatay'ın Reyhanlı ilçesinde iki bombalı saldırı düzenlendi. Saldırıda 52 kişi hayatını kaybederken, 140 kişi de yaralandı.

21 Ağustos 2013 - Şam kırsalındaki Doğu Guta'ya atılan sarin gazı Esed'in kimyasal silah kullandığı söylentilerinin gerçek olduğunu gözler önüne serdi. ABD bu saldırıda toplam 1.429 kişinin öldüğünü açıkladı.

14 Eylül 2013 - ABD ve Rusya 14 Eylül 2013'te Suriye'deki kimyasal silahların ülke dışına çıkarılarak yok edilmesi için anlaştı.

16 Eylül 2013 - Sınır ihlali yapan ve uyarılmasına rağmen bu ihlale devam eden Suriye helikopteri Türk F-16'ları tarafından düşürüldü.

Ocak 2014 – Terör örgütü IŞİD, daha sonraları “kalesi” olarak anılacak Rakka'yı ele geçirdi. 2014. Bu dönem IŞİD tehdidinin yükseldiği dönem oldu. PKK/PYD terör örgütü, 2014 yılının Ocak ayı başında Afrin, Kobani ve Cezire'de sözde kantonlar kurarak, özerklik ilan etti. PYD Kendisine muhalif herkesi etnik kimlik gözetmeksizin bölgeden zorla göç etmeye zorladı.

Haziran 2014 – IŞİD terör örgütü sözde halifelik ilan etti.

13 Eylül 2014 – IŞİD terör örgütünün Ayn el Arab'a (Kobani) saldırdığı tarihte PKK/PYD'nin silahlı unsurlarına ABD havadan destek verdi.

Ekim 2014 - ABD Dışişleri Bakanlığı Sözcü Yardımcısı Mari Harf yaptığı açıklamada PKK/PYD'yi bir terör örgütü olarak görmediklerini söyledi.

Şubat 2015 - Ayaklanmadan 4 yıl sonra yani 2015 yılına gelindiğinde, ülkede Esed rejimine karşı mücadeleye giren irili ufaklı örgütlerin sayısı toplamda 1500'ü buldu. Bu örgütlere bağlı silahlı gruplar içinde yer alanların sayısı ise 150.000'i aştı.

Mayıs 2015 - Muhalifler, Suriye'nin kuzeybatısındaki İdlib'i ele geçirdi.

30 Eylül 2015 - İlk günden beri Suriye rejimi yanlısı tutum sergileyen Moskova, Esed'in gerilemesi karşısında Tahran'ı ikna ederek iç savaşa askeri sahada müdahil oldu.

24 Kasım 2015 - Rus Hava Kuvvetlerine ait SU-24 tipi savaş uçağı Suriye sınırında TSK tarafından düşürüldü.

Aralık 2015 - Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, Suriye'de siyasi geçişin yol haritasını karara bağladı. Ülke genelinde ateşkes sağlanması, geçiş hükümeti üyelerinin belirlenmesi, yeni anayasa hazırlanması ve adil seçimlerin düzenlenmesi başlıklarını içeren 2254 sayılı karar, sonraki Cenevre toplantılarında temel müzakere belgesi olarak kabul edildi.

Ağustos 2016 – PKK/PYD terör örgütü, ABD'nin desteği ile Fırat Nehri'nin batısındaki Menbiç'i işgal etti.

24 Ağustos 2016 - Türkiye Fırat Kalkanı Harekâtını başlattı. Harekâtın amaçlarından ilki sınıra yakın bölgede 5 bin kilometrekarelik IŞİD ve PKK/YPG gibi terör örgütü unsurlarını temizlemektir. Diğer bir amaç ise PKK'nın sınırın öte tarafındaki kolu PYD'nin ele geçirdiği şehirlerde kurduğu kantonları birleştirme çabasını engellemektir.

28 Kasım 2016 - İran ile birlikte Rusya'nın da desteğini arkasına alan rejime bağlı ordu Halep'e saldırdı. Halep bu tarihten sonra rejim güçlerinin eline geçti.

20 Aralık 2016 - Halep'te yaşananlardan sonra Suriye'ye doğrudan müdahil olan üç ülke Moskova'da aynı masa etrafında toplandı. Türkiye, İran ve Rusya muhtemel bir çözüm formülünün garantörü olmayı kabul etti.

23 Ocak 2017 - Moskova'da alınan ortak kararlar doğrultusunda Türkiye, Rusya ve İran Kazakistan'ın Astana şehrinde bir araya geldi.²

Şubat 2017 - Türkiye ve Rusya, Halep ateşkes anlaşmasını Suriye geneline taşımak için Kazakistan'ın başkenti Astana'da bir araya geldi.

Nisan 2017 - Rejim güçleri, 4 Nisan'da İdlib'e bağlı Han Şeyhun'a kimyasal silah ile saldırdı. En az 100 sivil öldü, 500'den fazla insan yaralandı. Bunun üzerine ABD Suriye'nin Şayrat Hava Üssü'ne füze saldırısı düzenledi.

Mayıs 2017 - Türkiye, Rusya ve İran, çatışmaların en yoğun olduğu 4 alanı; İdlib, Humus, Şam ve çevreleri ile Dera'yı, gerginliği azaltma bölgesi ilan etti.

Ekim 2017 - TSK, Astana anlaşmaları çerçevesinde İdlib'de gözlem noktaları kurma sürecini başlattı.³

Ocak 2018 - Türkiye, Afrin'deki PKK/PYD terör örgütünün varlığını sona erdirmek amacıyla Zeytin Dalı Harekâtını başlattı.

Şubat 2018 – Suriye rejim güçleri Şam banliyölerinden Doğu Guta'ya büyük çaplı bir operasyon başlattı.⁴

² <https://www.bik.gov.tr/2011-2017-suriyede-6-yilda-neler-oldu/>

³ <https://www.trthaber.com/haber/dunya/suriye-ic-savasinin-7-yili-355314.html>

⁴ <https://www.bloomberg.com/news/articles/2018-03-15/timeline-of-the-syrian-conflict-as-it-enters-8th-year>

14 Nisan 2018 - ABD, İngiltere ve Fransa Suriye'yi vurdu. Saldırıda ilk etapta başkent Şam'daki Cumhuriyet Muhafızları, Dumeyr Havaalanı, Şam Uluslararası Havalimanı çevresi, Cemeyre Bilimsel Araştırmalar Merkezi, Kasyun Dağı'ndaki hava savunma sistemleri, Kisve ve Kalamun bölgelerindeki askeri noktalar vuruldu.⁵

18 Haziran 2018 - TSK resmi Twitter hesabından yapılan açıklamada “Daha önce mutabık kalınmış Münbiç Yol Haritası ve Güvenlik Prensipleri doğrultusunda, Fırat Kalkanı Harekât alanı ile Münbiç arasında kalan hatta TSK ve ABD Silahlı Kuvvetleri unsurları tarafından 18 Haziran 2018 tarihinden itibaren bağımsız devriye faaliyetlerine başlanmıştır.” ifadelerine yer verilerek Münbiç bölgesindeki ortak devriyeler duyuruldu.⁶

17 Eylül 2018 - Soçi'de Türkiye ve Rusya arasında İdlib çatışmasızlık bölgesine yönelik bir mutabakat imzalandı. Mutabakat zaptına göre;

- Rusya Federasyonun İdlib'de askeri operasyonlar ve saldırılardan kaçınılması için gerekli önlemleri alacağı,
- 15-20 kilometre derinliğinde silahsızlandırılmış bir bölgenin (demilitarized zone) kurulacağı,
- Çatışan taraflara ait ağır silahların (Çok namlulu roketatar sistemleri, tank, havan, top vb.) 10 Ekim'e kadar silahsızlandırılmış bölgeden çekileceği; terörist grupların, silahsızlandırılmış bölgeden 15 Ekim'e kadar çıkacağı,
- Belirtilen bölgede Türk ve Rus askerleri tarafından devriye faaliyetleri yürütüleceği,

⁵ <https://www.haberturk.com/son-dakika-abd-baskani-trump-tan-suriye-aciklamasi-saldiri-emrini-verdim-1919037>

⁶ <https://www.yenicaggazetesi.com.tr/tsk-menbice-girmeye-basladi-195789h.htm>

- M4 (Halep-Lazkiye) ve M5 (Halep-Hama) otoyollarının 2018 yılı sonuna kadar güvenliğini sağlanarak trafiğe açılacağı,
- Bu faaliyetler kapsamında İran, Rusya, Türkiye'nin Müşterek Koordinasyon Merkezi kuracağı hususları karara bağlandı.⁷

17 Eylül 2018 - Rusya Hava Kuvvetlerine bağlı IL-20 tipi elektronik istihbarat uçağı Suriye'ye ait hava savunma birimleri tarafından düşürüldü. Olay İsrail Hava Kuvvetlerinin Suriye'ye karşı operasyon düzenlediği sıralarda gerçekleşti. Olayın sonunda hem Suriye hem de Rusya İsrail'i suçladı.⁸

12 Aralık 2018 - Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, "Ülkemizin beka meselesi olarak gördüğümüz Suriye politikasındaki derin görüş ayrılıklarımızın gelecekteki daha büyük iş birliklerimizin önünde engel oluşturmamasına izin vermemeliyiz. Bu anlayışla Fırat'ın doğusunu bölücü terör örgütünden kurtulmaya yönelik harekâtımıza birkaç gün içinde başlayacağımızı ifade ettik, ifade ediyoruz. Hedefimiz asla Amerikan askerleri değildir. Bölgede faaliyet gösteren terör örgütü mensuplarıdır" diyerek, Türkiye'nin Fırat Nehri doğusundaki PKK/PYD terör örgütüne yönelik bir operasyon başlatacağını duyurdu.⁹

19 Aralık 2018 - ABD Başkanı Trump'ın, "Suriye'de IŞİD'i yendik, orada tek bulunma gerekçemdi" tweet'inin ardından Beyaz Saray, Suriye'den asker çekmeye başladıklarını duyurdu.¹⁰

⁷ <http://www.milliyet.com.tr/iste-10-maddelik-anlasma-3-lu-siyaset-2745615/>

⁸ <http://savunmasanayist.com/2018/09/18/rusya-hava-kuvvetlerine-ait-il-20-nasil-dustu/>

⁹ <http://www.milliyet.com.tr/cumhurbaskani-erdogan-dan-firat-in-dogusuna-ankara-yerelhaber-3210529/>

¹⁰ <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/abd-suriyeden-cekiliyor-41057645>

01 Ocak 2019 - 01 Ocak tarihinde İdlib kuzeyinde bulunan Daret İzze bölgesinde konuşlu Nureddin Zengi grubuna yönelik olarak saldırılar başlatan Heyet Tahrir Şam (HTŞ) kısa bir süre içerisinde kasabanın kontrolünü ele geçirdi. Bir hafta içerisinde HTŞ İdlib'in büyük bölümünde kontrolünü sağladı.

10 Ocak 2019 – Suriye Rejimi ile PKK/PYD terör örgütü arasında görüşmeler başladı.

14 Ocak 2019 - ABD Başkanı Donald Trump, "Türkiye Kürtleri vurursa onları ekonomik olarak yıkıma uğratırız" açıklamasını yaptı.¹¹ Aynı açıklamada Trump Suriye'de 20 millik (32-33 km lik) bir güvenli bölgenin tesis edilmesinden bahsetti.

28 Ocak 2019 - ABD'nin çekilme sürecine destek gerekçesiyle gönderdiği 600 civarı ilave asker, Suriye'ye ulaştı.¹²

8 Şubat 2019 - Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu, ABD'nin, Amerikan askerlerinin Suriye'den çekilmesi ve güvenlik kaygıları konusunda Türkiye ile ortak çalışmalar yaptığını, çekilme sürecini koordine etmek üzere Ortak Görev Gücünün kurulduğunu duyurdu.¹³

14 Şubat 2019 - ABD Savunma Bakanı Vekili Patrick Shanahan "Suriye'nin kuzeydoğusunda bir gözlem gücü oluşturma potansiyeli bakımından NATO toplantısı farklı bir fırsat sunmuş olacak" diye konuştu.¹⁴

17 Şubat 2019 - ABD Başkanı Trump, Avrupa ülkelerine, Suriye'de yakalanan Avrupa kökenli IŞİD terör örgütü mensuplarını teslim alarak yargılamaları çağrısında bulunarak aksi halde teröristleri serbest bırakmak zorunda kalacağını belirtti.¹⁵

3. Suriye Sorununun Çözümüne Yönelik Olarak Hangi Diplomatik Adımlar Atıldı?

Suriye'de iç savaşının sona erdirilmesi için düzenlenen **ilk uluslararası zirve 30 Haziran 2012 tarihinde Cenevre'de gerçekleştirildi**. Bu zirvenin gerçekleştiği tarihte Suriye'de hayatını kaybedenlerin sayısı 10.000, sığınmacı konumuna düşmüş kişilerin sayısı ise 112.00 civarındaydı.

BM Suriye Özel Temsilcisi Kofi Annan koordinatörlüğünde gerçekleşen zirveye BMGK daimi üyeleri ABD, Rusya, Çin, İngiltere ve Fransa'yla beraber AB temsilcileri, Türkiye, Katar, Kuveyt, Arap Birliği Temsilcileri ve Irak katılırken Suriye rejiminden ve muhalefetinden katılım olmadı. "Cenevre Eylem Grubu" ismiyle anılan ülkeler, yapılan zirve sonucunda şu kararlara imza attı:

- Suriye rejimini ve muhalifleri kapsayan bir geçiş hükümeti oluşturulması,
- Oluşturulacak geçiş hükümeti yapısında ülkedeki tüm gruplara temsil hakkı verilmesi,

¹¹ <https://www.ahaber.com.tr/gundem/2019/01/14/trumpan-kustah-tehdit-turkiyeyi-mahvederiz>

¹² <https://www.sabah.com.tr/amerika/2019/01/28/abd-nin-gonderdigi-ek-600-asger-suriyeye-ulasti>

¹³ <https://www.sabah.com.tr/gundem/2019/02/08/cekilme-icin-ortak-gorev-gucu-kurduk>

¹⁴ <https://www.haberturk.com/abd-den-suriye-nin-kuzeydogusunda-gozlem-gucu-plani-2372860>

¹⁵ <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/24-saat-icinde-paylasacagini-yazmisti-trumpan-suriye-mesaji-41119671>

- Suriye halkının isteklerini kapsayacak ve ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde anayasa ve yargı sisteminin revize edilmesi,
- Hukuka uygun bir şekilde çok partili serbest seçim sistemine geçilmesi,
- Oluşturulacak geçiş hükümetinde Suriyeli kadınların da temsil edilmesi.

İlk Cenevre sürecinin üzerinden bir buçuk yıl geçtikten sonra 22 Ocak-16 Şubat 2014 tarihinde **Cenevre-2** görüşmeleri başladı. Ancak aradan geçen zaman içinde Suriye’de hayatını kaybedenlerin sayısı 135.000’e, mülteci konumuna düşenlerin sayısı 3.000.000’a ve ülke içinde yer değiştirmek zorunda kalan Suriyelilerin sayısı 6.000.000’a ulaştı.

Cenevre-3 görüşmeleri gecikmeli olarak 1 Şubat 2016 günü başlayabilmişti. Birkaç gün devam eden görüşmelerin ardından Stefan De Mistura tarafından görüşmelerin 25 Şubat 2016’ya kadar askıya alındığı açıklanmıştı. İran ilk defa Cenevre-3 görüşmelerinde sürece dâhil edilmek istenmiş ve zirveye davet edilmişti. Tüm bu görüşme karmaşası içinde Suriye’de hayatını kaybedenlerin sayısı 250.000’e, sığınmacı konumuna düşenlerin sayısı 6.000.000’a ve ülke içinde yer değiştirmek zorunda kalanların sayısı 7.600.000’a ulaşmıştı.

20 Aralık 2016'da açık kaynaklara düşen haberlere göre Türkiye, Rusya ve İran, Suriye'de ateşkes yapılması hususunda mutabakata vardılar. Moskova'da bir araya gelen Mevlüt Çavuşoğlu, Sergey Lavrov ve Cevad Zarif'in gerçekleştirdiği görüşmenin ardından Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin tarafından Suriye hükümeti ve muhalifler arasında anlaşma, garantörlük anlaşması ve barış görüşmelerine yeniden başlama anlaşması olmak üzere 3 anlaşma üzerinde mutabakata varıldığı açıklandı.

Türkiye, Rusya ve İran garantörlüğünde 30 Aralık 2016'da yürürlüğe giren ateşkesin ardından devam eden süreçte, daha önceden kararlaştırıldığı üzere Kazakistan'ın başkenti Astana'da barış görüşmelerine başlandı. **23 Ocak 2017 tarihinde Astana'da gerçekleşen ilk görüşmede** sonuç bildirisi Kazakistan Dışişleri Bakanı Kayrat Abdrahmanov tarafından okundu.

Suriyeliler arasındaki görüşmelerin yeniden başlamasının desteklendiğinin belirtildiği bildiride "BM Güvenlik Konseyi'nin de teyit ettiği üzere farklı etnik ve dini kesimlerin bulunduğu demokratik bir ülke olarak Suriye'nin toprak bütünlüğünün korunmasına" vurgu yapıldı. 29 Aralık 2016'da yapılan ve BM Güvenlik Konseyi'nin 2336 sayılı kararında geçen ateşkes rejiminin desteklenmesi için tüm taraflara çağrı yapılan bildiride ateşkes ihlallerinin en aza indirilmesi için çaba gösterilmesi istendi. IŞİD ve Nusra gibi terör örgütlerine karşı mücadele konusunda ortak bir iradenin bulunduğu belirtilen bildiride, muhaliflerin de bu gruplardan ayrılması gerektiği vurgulandı.

15 Şubat 2017’de başlanacağı ifade edilen ancak sebebi açıklanmayan bazı teknik problemler nedeniyle **Suriye görüşmelerinin ikinci turu, Kazakistan’ın başkenti Astana’da 16 Şubat 2017 tarihinde gerçekleştirildi.** Astana görüşmelerine Rusya, Türkiye ve İran temsilcilerinin yanı sıra Suriye rejimi delegeleri ve muhalifler de katıldı. Astana’da muhaliflerle Suriye hükümeti doğrudan görüşmedi. İkinci Tur Astana görüşmesinde sekteye uğrayan ateşkesin desteklenmesine odaklanıldı. BM’nin Suriye özel temsilcisi Staffan de Mistura görüşmelere katılmadı ancak ofisinin teknik bir ekiple temsil edildiği açıklandı. Bu görüşmelere ilk kez Ürdün de garantör ülke olarak katıldı.

2016 yılında yaşanan anlaşmazlıklar nedeniyle düzenlenemeyen ve sonuçsuz kalan Cenevre-3 görüşmelerinin ardından **23 Şubat 2017 tarihinde Cenevre-4** görüşmeleri başladı. Aralık 2016’da Türkiye, Rusya ve İran’ın çabalarıyla yürürlüğe giren ateşkesin ardından gerçekleştirilen Cenevre-4 görüşmelerine, BMGK 2254 sayılı kararının dışında, “terörle mücadele” başlığı eklendi.

Kazakistan’ın başkenti **Astana’daki Suriye görüşmelerinin üçüncü turu**, BM ve Rusya heyeti arasındaki ikili görüşme ile 14 Mart 2017 tarihinde başladı. Üçüncü Tur Astana görüşmelerinde Rusya, Türkiye ve İran’ın yanı sıra Ürdün, ABD ve AB’den de temsilciler yer aldı. Muhalefet, Rusya garantörlüğündeki rejim güçlerinin yoğun ateşkes ihlallerinin sürmesi üzerine ise Astana 3 toplantısına katılmama kararı aldı.

22 Mart 2017 tarihinde başlayan Cenevre-5 görüşmelerinde de odak noktası terörle mücadele konusu oldu. Nasır el-Hariri başkanlığındaki muhalefet heyeti ve rejim heyeti ile ayrı ayrı görüşmeler gerçekleştiren BM Suriye Özel Temsilcisi Staffan de Mistura “Sahadaki çok ciddi zorluklara rağmen kimse çekip gitmedi. Bir önceki turda ‘tren

istasyonda hazır' demiştim. Şimdi treninin istasyondan yola çıktığını söyleyebiliriz. Yavaş, ama ilerliyor." şeklinde açıklamada bulundu.

Cenevre görüşmelerinin aksine iç savaşın devam ettiği Suriye'de somut adımlar atılmasını başaran **Astana sürecinin 3-4 Mayıs 2017'de tarihlerinde gerçekleşen 4. görüşmesinde** gündemde "çatışmasızlık bölgeleri" vardı. Ancak İran'ın çatışmasızlık anlaşmasında garantör ülke konumunda olmasından rahatsız olan muhalefet kanadı anlaşmaya tepki gösterdi.

Suriye'de çözüme yönelik somut adımların bir türlü atılamadığı **Cenevre görüşmelerinin altıncısı 16-20 Mayıs 2017 tarihleri arasında gerçekleşti**. Cenevre-6 görüşmelerinin son gününde BM Suriye Özel Temsilcisi Mistura, Nasır el-Hariri başkanlığındaki muhalefet heyeti ve Esad rejimi heyeti ile ayrı ayrı görüştü. Bir önceki Cenevre görüşmesinde havanın çok olumlu olduğu ve Cenevre-6'ya kadar geçecek sürecin BM Güvenlik Konseyi'nin 2254 sayılı kararında öngörülen dört ana konuyu kapsamlı bir şekilde çalışmak için iyi bir fırsat olduğu ifade edilmişti. Cenevre-6'nın odak noktası 2254 sayılı BM kararının tatbikine yönelik somut adımlar atmaktı.

4-5 Temmuz 2017 tarihleri arasında gerçekleşen 5'nci Astana görüşmesinde ilk temas, Türkiye, Rusya ve İran'dan teknik heyetler arasında yapıldı. Daha sonra Esed rejiminin BM temsilcisi Caferi başkanlığındaki rejim heyeti, Rusya ve İran heyetleriyle görüştü. Bu arada askeri muhalefet heyeti de konakladıkları Grand Park Esil Oteli'nde kendi aralarında istişare toplantısı düzenledi. Toplantının ardından muhalefet temsilcileri, Türk heyetiyle teknik bir görüşme yaptı. Ardından garantör ülkelerin heyetleri, yeniden ikili ve üçlü görüşmeler için toplandı. Muhalefet heyeti de bazı Avrupa ülkelerinin temsilcileriyle istişare toplantısında bir araya geldi. Ürdün ve ABD'den diplomatların da

katıldığı toplantılarda, BM'yi Suriye Özel Temsilcisi Staffan de Mistura temsil etti. Türk heyetinin başında da Dışışleri Bakanlığı Müsteşar Yardımcısı Sedat Önal bulunuyordu. Rusya'yı Devlet Başkanı Vladimir Putin'in Suriye Özel Temsilcisi Alexander Lavrentiev, İran'ı ise Dışışleri Bakanı Yardımcısı Hüseyin Ensari temsil etti.

Daha önceki görüşmelerde BM Suriye Özel Temsilcileri ile ayrı ayrı heyet görüşmeleri yapan taraflar **10 Temmuz 2017'de Cenevre-7 zirvesinde** ilk defa yüz yüze görüşebileceklerinin sinyalini verdiler. Cenevre-7'de de önceki görüşmelerde olduğu gibi BM Güvenlik Konseyi'nin 2254 sayılı kararında kabul edilen ateşkes, terörizm, Anayasa ve siyasi geçiş konuları ele alındı.

14 Eylül 2017 tarihinde 6.Astana görüşmeleri Türkiye, Rusya, İran, ABD, Birleşmiş Milletler (BM), Ürdün, Esed rejimi ve muhalefet heyetleri arasındaki teknik ikili ve üçlü görüşmelerle başladı. Görüşmenin ana konusunu ise İdlib'deki çatışmasızlık bölgelerinin sınırlarının çizilmesi ve ateşkesin uygulanması konusunda yapılması gerekenler oluşturdu. Ayrıca ayrıntılı olarak ilk kez 2. Astana görüşmesinde gündeme gelen Esad'ın elindeki tutukluların ve esir tutulanların karşılıklı serbest bırakılması, cenazelerin teslim edilmesi konuları da ele alındı.

30 Ekim 2017 tarihinde başlayan 7. Astana görüşmelerinin ana başlıkları ise şöyleydi; Esad rejiminin cezaevlerindeki tutuklu ve esirleri serbest bırakması, rejimin yaptığı ateşkes ihlalleri, tarihi bölgelerde bulunan mayınların temizlenmesi, Doğu Guta başta olmak üzere abluka altındaki bölgelere insani yardım ulaştırılması.

2017 sonlarında Astana görüşmeleri Soçi'ye taşındı. **22 Kasım 2017 tarihli 1'nci Soçi Zirvesinde** Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Vladimir Putin ve Hasan Ruhani bir

araya geldi. Cenevre görüşmelerine nazaran Astana’da yaptıkları zirvelerde Suriye’deki sorunun çözümüne yönelik somut adımlar atmayı başarabilen Türkiye, Rusya ve İran arasında yüksek düzeyde gerçekleşen zirve, tüm dünyada büyük yankı uyandırdı.

Üç ülkenin öncülüğünde toplanan Soçi Zirvesi’nin iç savaşın bitirilmesi için önemli bir adım olduğu belirtilirken, zirveden dikkat çeken sonuçlar çıktı:

- Suriye’de tüm tarafların katılacağı Ulusal Diyalog Kongresi düzenlenecek.
- Savaş sonrası Suriye’nin sosyal ve ekonomik açıdan yeniden inşasında Türkiye, İran ve Türkiye yer alacak.
- Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın ifadesine göre terör örgütü PKK’nın Suriye yapılanması PYD kongreye katılırsa, Türkiye burada yer almayacak.
- Ülke genelinde BM gözetiminde demokratik seçimlerin yapılması, siyasi çözümün Cenevre görüşmelerinde tamamlanması kararlaştırıldı.

Cenevre görüşmelerinin 8’incisi, iki bölümlü olarak 28 Kasım 2017’de başlatıldı. BM Suriye Özel Temsilcisi Staffan de Mistura, rejim ve muhalif heyetleriyle ayrı ayrı bir araya geldi. Muhalifler açısından görüşmelerin 4 temel başlığı olan geçiş yönetimi, anayasa,

seçimler ve terörizmle mücadele konularının tamamı masaya yatırıldı. Rejim Heyeti ise sadece terörizm konusunu masaya yatırdı. BM, rejim ve muhalifler konularda anlaşılamadı.

Suriye'deki iç savaşın çözümü için İran, Rusya ve Türkiye'nin katılımıyla gerçekleştirilen Soçi Zirvesinin ikincisi, 30 Ocak 2018'de gerçekleştirildi. Zirveden önce Muhalefet, bayrak ve flama sorunu yaşadı ve Zirveye katılmama kararı aldı. Muhalefet temsil yetkisini Türkiye'ye devretti. Zirveye, Türkiye'nin net tavrı üzerine PYD kabul edilmedi.¹⁶

27 Ekim 2018'de Suriye'de çözüm arayışı için, Türkiye, Rusya, Fransa ve Almanya'nın katılımıyla İstanbul'da bir dördü zirve düzenlendi. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın ev sahipliğinde düzenlenen zirveye Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron ve Almanya Başbakanı Angela Merkel'in yanı sıra BM Suriye özel temsilcisi Steffan de Mistura da katıldı. Zirvenin ardından dört liderin katılımıyla düzenlenen basın toplantısında ve zirveyle ilgili açıklanan bildiride, Suriye'de yürürlüğe konan ateşkesin ve militan gruplara karşı mücadelenin sürmesi gerektiğine vurgu yapıldı. Yılsonuna kadar anayasa komitesinin kurulmasının hedeflendiği aktarıldı.¹⁷

İsviçre'de bir araya gelen Türkiye, Rusya ve İran dışişleri bakanları, anayasa komisyonu için ortak deklarasyonu 18 Aralık 2018'de duyurdu. 150 kişiden oluşacak Anayasa Komitesinde rejim ve muhalifler 50'şer kişi belirlerken, De Mistura da son 50 kişiyi Suriyeli aydın ve sivil toplum temsilcileri arasından seçecekti. İlk 50'şer kişilik grup üzerinde nispeten kısa sürede uzlaşan taraflar, son grup konusunda rejimin uzlaşmaz tavrı nedeniyle anlaşmazlık yaşamıştı.¹⁸

¹⁶ <https://www.stratejikortak.com/2018/04/suriye-zirve-astana-cenevre-soci.html>

¹⁷ <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-46004555>

¹⁸ <https://www.ahaber.com.tr/gundem/2018/12/18/bm-ve-turkiye-rusya-iran-suriye-icin-anlasti>

4. Suriye İç Savaşının Bilançosu Nedir?

Birleşmiş Milletler başta olmak üzere uluslararası aktörler tarafından çok sayıda karar alınmasına, sivillerin ve masum insanların korunmasına yönelik tedbirler geliştirilmeye çalışılmasına rağmen, geçen sekiz yıl içerisinde Suriye iç savaşından en çok etkilenenler yine masum siviller olmuştur.

Çatışmaların devam etmesi nedeniyle kesin rakamlara ulaşılması çok güç olsa da, sekiz yıl içerisinde yaklaşık 500 binden fazla insanın hayatını kaybettiği yönünde ortak bir kanı söz konusudur. Bu rakamın 397.965'ini hayatını kaybeden, 192.035'ini ise kayıp olan ancak hayatını kaybettiği değerlendirilen insanlardan meydana geldiğini belirtmekte fayda var.¹⁹

8 yıldır devam eden iç savaş sırasında düzenlenen 336 kimyasal saldırının yüzde 98'i Esed rejimi tarafından yapıldı. Saldırıların 6'sı terör örgütü IŞİD tarafından gerçekleştirildi. Bu saldırılarda Esed rejimi tarafından, solunduğunda "hidroklorik" aside dönüşen "klor" gazı kullanıldı. Suriye'de doğrulanabilen ilk kimyasal silah kullanımı 23 Aralık 2012'de ve en son ise 7 Nisan 2018'de yaşandı. Saldırıların 123'ü başkent Şam'da, 123'ü İdlib ilinin güneyi ile Hama ilinin kuzey kırsalında, 55'i Halep bölgesinde, 13'ü Humus, 10'u Dera, 10'u Deyrizor ve 2'si Haseke bölgesinde gerçekleştirildi.²⁰

Suriye'de hâlihazırda;

- 6.2 milyon insan ülke içinde yerinden edilmiş durumda, bu insanların 871 bini kamplarda yaşıyor, % 64'ü gittiği yerde ev kiralamış,
- 5.7 milyon Suriyeli kayıtlı olarak sığınmacı statüsünde başka bir ülkede yaşıyor,

(3.622.366 Suriyeli Türkiye’de bulunuyor)

- Yalnızca 2018’de 1,6 milyon insan ülke içerisinde yer değiştirmek zorunda kalmış vaziyette,
- 1.5 milyondan fazla insan savaş nedeniyle uzuv kaybı yaşamış ya da engelli haline gelmiş,
- 11.7 milyon kişi insani yardıma muhtaç halde,
- Sağlık tesislerinin % 46’sı tahrip edilmiş durumda,
- Her 3 okuldan birisi tahrip edilmiş, 2,1 milyon çocuk okula gidemiyor, 1,3 milyon çocuğun ise okula gidememe riski mevcut,
- Ülkenin kanalizasyon sisteminin % 50’si tahrip edilmiş halde,
- 15.5 milyon insan su ve hijyene ulaşımında güçlük çekiyor,
- 9 milyon insan gıda yardımı bekliyor.²¹

¹⁹ <https://www.irishtimes.com/opinion/letters/syria-s-nightmare-eight-years-of-war-and-displacement-1.3812675>

²⁰ <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/suriyede-kimyasal-silah-saldirilarinin-neredeyse-tumunu-rejim-duzenledi/1396044>

²¹ Birleşmiş Milletler İnsani İşler Eşgüdüm Ofisi (OCHA), İnsani İhtiyaçlar Raporu, Mart 2019, https://hno-syria.org/data/downloads/en/full_hno_2019.pdf

2018 yılı içerisinde;

- 1.436'sı çocuk, 923'ü kadın olmak üzere toplam 6 bin 964 sivil çatışan taraflarca öldürüldü,
- 4.162 insan Suriye rejimi güçleri, 471 kişi de ABD öncülüğündeki koalisyon tarafından düzenlenen saldırılarda hayatını kaybetti,
- Rejim güçleri yıl 355'i çocuk, 596'sı kadın, toplam 5 bin 607 kişiyi zorla alıkoydu,
- Terör örgütü PKK/PYD, işgal ettiği bölgelerde 83'ü çocuk, 74'ü kadın, toplam 965 kişiyi; IŞİD terör örgütü ise 28'i çocuk, 13'ü kadın, toplam 338 kişiyi çeşitli nedenlerle alıkoydu,
- Esed rejimi ülkenin farklı bölgelerinde 6 kez kimyasal saldırı düzenledi,
- Yaklaşık 670.000 insan yerinden edildi.²²

²² Suriye İnsan Hakları Ağı, Suriye'de 2018 Yılında En Göze Çarpan İnsan Hakları İhlalleri Yıllık Raporu, 31 Ocak 2019

5. Suriye Savaşında Rol Alan Aktörler Kimlerdir?

Belki de soru Suriye savaşında rol almayan aktörler kimlerdir olmalıydı. Soruyu bu şekilde sormak cevabı da kolay hale getirebilirdi. 2010 yılında bölgede başlayan sözde Arap Baharı olayları neticesinde birçok ülkede iç karışıklıklar ve yönetim değişiklikleri meydana geldi, çok sayıda insan hayatını kaybetti. Ancak diğer ülkelerde meydana gelen olaylarla kıyaslandığında; Suriye iç savaşına diğer bölgelerdeki çatışmalara nazaran daha çok sayıda aktörün dahil olduğunu ve bu ülkedeki olayların ve çözüme giden yolun daha karmaşık bir hal aldığını söylemek yanlış olmayacaktır.

Suriye

Rusya ve İran'ın Suriye iç savaşına Suriye rejimi lehinde müdahil olmasının ardından ülkedeki yönetim gücünü yavaş yavaş ancak artan şekilde koruyan Beşar Esad, sekiz yıl süre içerisinde ülkenin batısında konumunu sürdürmeyi başarmış, ülkenin doğusunda kalan alanlarda kendisine yönelik muhalif silahlı grupları da etkisiz hale getirmek için gücünü toplamaya başlamıştır.

İç savaşın başlangıcından bu yana devlet terörünü uygulamaya devam eden Suriye Rejimi kimyasal silah ve varil bombaları kullanmaya, kitlesel sivil ölümlerine yol açmaya devam etmiş, Suriye halkının ülke dışına sığınmacı olarak ve ülke içerisinde çoğu zaman zorla olmak üzere yer değiştirmelerine neden olmuştur.

Uzun yıllardır Esad ailesinin kontrolü altında bulunan Suriye rejiminin silahlı gücü ve emniyet-istihbarat teşkilatı “Muhaberat” Rusya ve İran’ın da desteği ile Fırat nehri batısında sekiz yıl içerisinde Halep dâhil beş önemli bölgede kontrolü sağlayabilmiştir. Zorunlu askerlik sisteminin devam ettiği, savaş öncesi 220.000 askerin görev yaptığı Suriye rejim ordusunun hâlihazırda yaklaşık olarak 25.000 askerlik bir gücünün savaşıma kapasitesinin olduğu tahmin ediliyor. Ayrıca 2011 yılından bugüne kadar yaklaşık 100.000’den fazla askerin ordudan firar ettiği de söylenmektedir.

Bu gücün yanı sıra “Şebbiha” olarak isimlendirilen, sayılarının 10-15.000 civarında olduğu ifade edilen hatta sekiz yıl içerisinde sayılarının 40.000’e ulaştığı iddia edilen, Esad ailesine bağlılığı ile de bilinen milis güçlerinin de varlığından bahsetmek gerekir. Genellikle aşırıcı şiddet hareketleriyle birlikte anılan, eski ordu mensuplarının çoğunluğunu oluşturduğu Beşarın kardeşi Mahir Esed yönetimindeki Şebbihalar, ilk kez 1982 yılında Suriye’deki ayaklanmaları bastırmak üzere sahneye çıkmıştı. 70’li yıllarda baba Esed tarafından Milli Savunma Ordusu olarak kurulan Şebbihalar, Suriye’deki krizin başlangıcından itibaren sokaklarda görünmeye başlamış, birçok kentte rejimin idari ve asayiş yetkilerini devralmıştır. Şebbihalardan kaynaklı olarak çok sayıda insanın ortadan kaybolmasının, toplu göz altılarının yaşanmasının, gözaltına alınanlara yönelik işkence iddialarının, halk arasında yoğun ve bilinçli bir korku yaydığı da bilinmektedir.

2011 yılından itibaren ülkenin batısını kontrol altında bulundurmaya çalışan Esed rejimi, Fırat’ın batısındaki PKK/PYD terör örgütünün ana çatısını oluşturduğu Suriye Demokratik Güçleriyle (SDG) hemen hemen hiç mücadele etmemiş ve hatta SDG ile temaslar kurarak PYD terör örgütünü güçlenmesine göz yummuş, Fırat’ın doğusunu terör örgütüne bir anlamda hediye etmiştir.

Rusya

Suriye iç savaşının belki de en önemli aktörü Rusya olmuştur. Sekiz yıl öncesinde ABD, Türkiye ve Suudi Arabistan Esed karşıtı muhalifleri desteklerken, IŞİD terör örgütü Suriye’ye yayılmış, ülkedeki Esed karşıtlığı bu andan itibaren IŞİD’le mücadeleye evrilmiştir. IŞİD tehdidinin yayılmasının ardından Eylül 2015’de Suriye’de sahaya inen Rusya, Suriye iç savaşının seyrini değiştiren hamleler yapmıştır. Suriye ve Rusya hükümetleri arasında 18 Ocak 2017’de varılan anlaşmaya göre son derece kritik bir lojistik merkez olan Tartus Deniz Üssü, Rusya’ya 49 yıllık kira kiralananmıştır. Rusya bu üste nükleer savaş gemileri de dahil olmak üzere 11 savaş gemisi bulundurma hakkını elde etmiştir. Rusya’nın diğer askeri varlığı ise Hmeymim Hava Üssü’nde konuşludur. Bu üs 30 Eylül 2015’te faaliyete geçmiştir. Rusya, Suriye’de iç savaşının seyrini Esad rejimi lehine döndüren hava operasyonlarını bu üsten yürütmektedir. Üste Rus yapımı SU-24, SU-25, SU-34 savaş uçakları ile Mİ-24 ve Mİ-8 helikopterleri konuşludur.²³ 32 uçak, 16 helikopter, 9 tank, 2 hava savunma sistemi ve 2000 askeri ile Hmeymim üssünde bulunan Rus askeri güçleri, Tartus’da çoğunluğu lojistiği destekleyen olmak üzere 1.700 asker bulundurmaktadır.

²³ <https://www.takvim.com.tr/guncel/2018/02/20/suriyede-hangi-ulke-nerede>

ABD'nin yer aldığı bir coğrafyada söz sahibi olabilmek için Suriye'deki iç savaştan faydalanan Rusya, Suriye'nin Akdeniz kıyılarında üs bölgeleri tesis ederek tarihsel açıdan da bölgedeki müttefiki sayılabilecek Suriye rejiminin tamamen çökmesine kendi çıkarları doğrultusunda izin vermemiştir. Bu açıdan bakıldığında Esed'in halen ayakta kalabilmesini Rusya'ya borçlu olduğunu söylemek de yanlış olmayacaktır. Rusya askeri üslerini tesis etmesinin ardından Suriye'ye yoğun bir hava desteği sunmuş, ülkenin batısında kalan alanda hava üstünlüğünü tesis ederek Suriye Rejim güçlerinin alanda kontrolü tesis etmesine büyük katkılar sunmuştur.

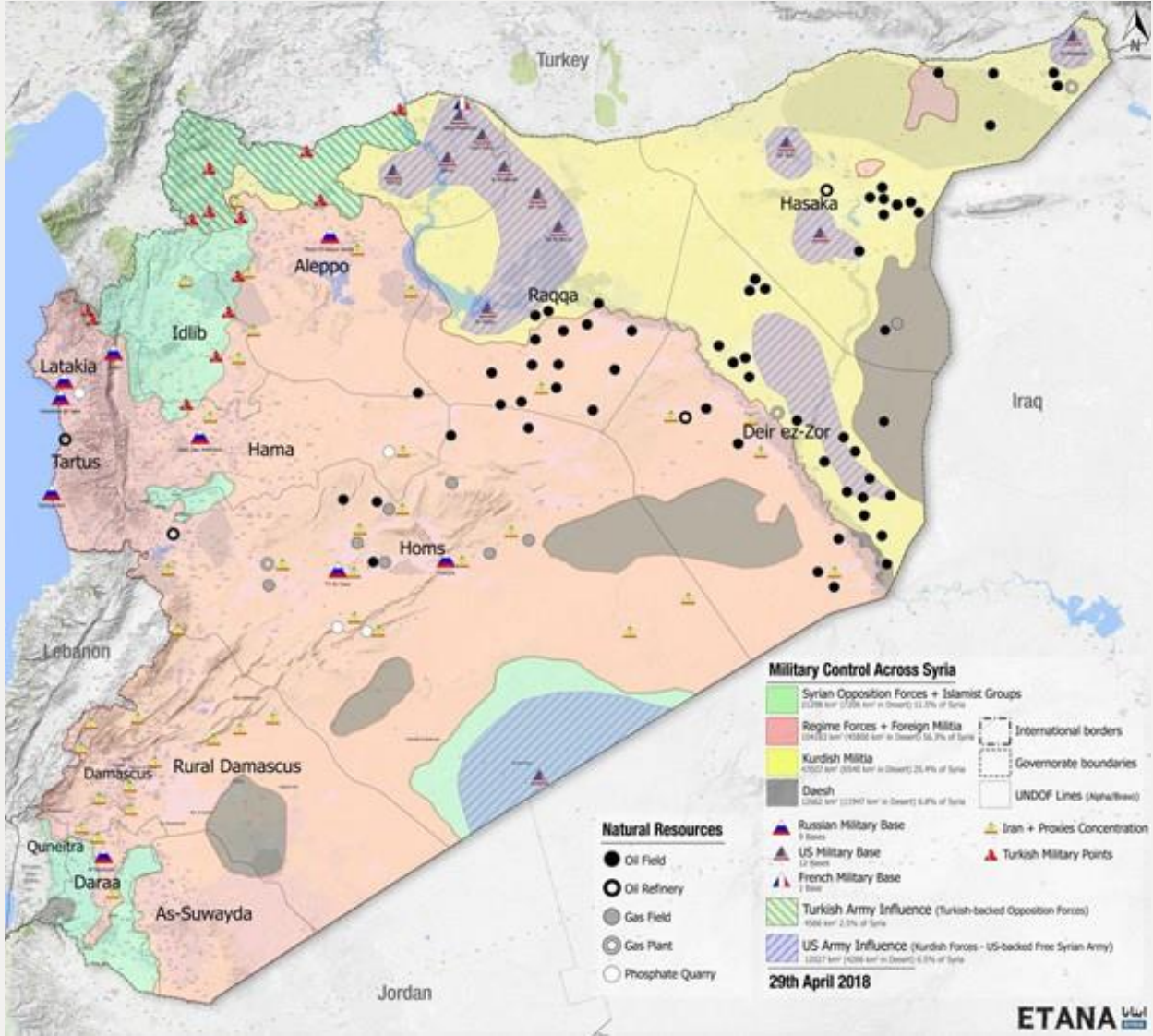
Sekiz yıllık süre içerisinde Rusya Suriye iç savaşında; 112 askerini, 8 uçak, 7 helikopter ve birkaç zırhlı aracını kaybetmiştir.²⁴

İran

Suriye'yi Lübnan Hizbullahına ulaşmak için bir köprü, kendi menfaatlerini korumak için bir tampon bölge, yayılcılık hedeflerini geliştirmek için bir fırsat olarak gören İran; Devrim Muhafızları ile birlikte 2011 yılı son aylarında Suriye iç savaşında yerini alan ilk ülke olmuştur. İran Şam, Humus, Halep, Hama ve çatışmalı bölgelerde toplam 16 üs inşa etmiştir.²⁵

²⁴ <https://tr.euronews.com/2018/10/01/rusya-suriye-operasyonlarinin-3-yillik-askeri-bilancosunu-acikladi>

²⁵ <https://www.haberturk.com/abd-rusya-ve-iran-in-suriye-de-kac-ussu-var-2171458>

Suriye nüfusunun % 12'sini oluşturan ve iktidarı elinde bulunduran Nusayrileri mezhepsel nedenlerle destekleyen İran, ezeli düşmanı olarak gördüğü İsrail'e bir adım daha yaklaşmak, bölgedeki İsrail karşıtlığını artırmak, Lübnan Hizbullah'ına destek olmak, İran'dan İsrail'e uzanan lojistik karayolunun kontrolünü ele geçirmek, Suriye'de kontrolü Sünnilere terk etmemek maksadıyla Suriye iç savaşına dahil olduğu düşünülmektedir.

İran Devrim Muhafızları'nın danışmanları da rejim saflarında görev yapmaktadır. Tahran yönetiminin, Afganistan ve Irak kökenli çok sayıda Şii milisi Şam yönetimi saflarında Suriye'ye gönderdiği de bilinmektedir. İran Devrim Muhafızları'nın dış operasyonlardan sorumlu özel Kudüs Gücü'nün komutanı Tümgeneral Kasım Süleymani de Suriye'de rejim güçlerine taktik destek vermektedir. İran'ın Suriye sahasındaki askeri varlığı; Tiyaş Hava Üssü, Şayrat Hava Üssü, Kisvah Kara Üssü, Şam Havalimanı yakınlarındaki tesislerde konuşludur.²⁶

²⁶ <https://www.takvim.com.tr/guncel/2018/02/20/suriyede-hangi-ulke-nerede>

²⁷ Fatih Muslu, Suriye İç Savaşında Esed'in Rolü, Konumu ve Geleceği, (2018), SETA Yayınları, Sayı:236

İran'ın Suriye sahasında; yaklaşık 7.000 askerden oluşan kendi askeri birlikleri, 6-8.000 arası Lübnan Hizbullahı, 4-5.000 Iraklı Şii milis ve 2-4.000 arası Afgan Şii savaşçısı olduğu tahmin edilmektedir. Tahran özellikle Afgan mültecilere baskı yapıp onları çatışmalarda savaşmaları için Suriye'ye göndermiştir. İran ayrıca, rejimin paramiliter gruplar kurmasına da yardımcı olmuştur. Fakat tek başına İran desteğine rağmen savaşın ilk yıllarında rejim muhaliflere karşı tutunamamıştır. Sekiz yıl içerisinde, yine kesin olmamakla birlikte, 1.500'den fazla kayıp veren Şii milis güçleri Esed rejiminin sahada en büyük destekçilerinden birisi olmuştur.²⁷

İsrail

İran'ın bulunduğu bir alanda İsrail'in pasif kalması, İsrail'in bölgedeki üstünlüğünü kaybetmesi anlamına geleceğinden, İsrail sahada askeri birlikleri ile olmasa da İran'ı sınırlamak adına özellikle hava gücüyle Suriye iç savaşındaki varlığını hissettirmiştir. Hava Kuvvetleri ile düzenlediği operasyonların yanı sıra, İsrail'in Suriye'de Dürzi muhalifleri de desteklediğine yönelik teyide muhtaç bilgiler bulunmaktadır.

İsrail'in Suriye iç savaşı boyunca stratejisinin sınır komşusu Suriye'deki gelişmeleri yakından takip etmek, Moskova ile birlikte çalışarak kendisi için riskleri en az seviyede tutmak ve sınır güvenliğini sağlamak olduğu söylenebilir. Bu kapsamda İsrail sekiz yıllık

Suriye iç savaşı süresince;

- İran'ın Suriye'deki varlığını kontrol altında tutmak ve İran'ın Hizbullah'a silah aktarımını engellemek,
- Esed Rejiminin İsrail'e tehdit oluşturamayacak kadar zayıf kalmasını sağlamak,
- Golan Tepelerini elde bulundurmak,
- Radikal terör örgütlerini sınırlarından uzak tutmak maksadıyla çok sayıda hava harekâtı düzenlediği söylenebilir.

Bu kapsamda; Eylül 2018'de İsrailli bir yetkilinin açıklamasından son iki yıl içerisinde İsrail tarafından Suriye'ye yönelik 200'den fazla saldırı düzenlendiği de bilinmektedir.²⁸

²⁸ <https://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-israel-syria-iran-idUSKCN1LK2D7>

²⁹ <https://www.amerikaninsesi.com/a/abd-iran-yapt%C4%B1r%C4%B1m-%C3%B6ncelik-suriye-pkk-ypg/4656463.html>

³⁰ https://www.trthaber.com/m/?news=abdnin-suriyedeki-askeri-varligi-ne-durumda&news_id=398344&category_id=4

ABD

Rusya'nın Suriye'de varlık göstermesi, IŞİD tehdidinin Irak'tan başlayarak Suriye'ye yayılma hızının artması, ABD'nin aslında maliyet-etkinlik analizi sonucu uzak durmaya karar verdiği Suriye sahasına inmesine neden oldu. 2015 sonlarında ilk kez özel kuvvet unsurlarını Suriye'nin kuzeydoğusuna gönderen ABD'nin Suriye'de bulunmasına neden olarak; kendisine Rakka'yı sözde başkent ilan eden IŞİD terör örgütünü bu kentten ve Suriye'den çıkararak faaliyetlerini sonlandırmak, IŞİD'in geri dönüşüne engel olmak, siyasi çözüm sürecine katkıda bulunmak şeklinde görünür hedefler ortaya konuldu.²⁹

Ancak ABD'nin asıl hedefi ne IŞİD'i ortadan kaldırmak, ne de İran'a yönelik hamleler yapmaktır. **ABD'nin Suriye'de bulunmasının temel nedeni Suriye'de bir PKK terör devletçisi kurulmasının alt yapılarının hazırlanması, Türkiye'nin kurulacak terör devletçisi bölgesinden uzak tutulması idi.**

ABD askeri üsleri, Türkiye sınırına yakın, terör örgütü PKK/YPG'nin işgalindeki bölgelerde yer almaktadır. Münbiç, Kamışlı, Tabka, Darbesiye, Rümeylan ve Ayn el Arap'da ABD'nin hava üsleri bulunmaktadır. Haseke'de ise ABD'nin bir radar üssünün yer aldığı bilinmektedir.³⁰

2015 yılından itibaren ABD'nin Suriye'nin kuzeyinde ikisi hava üssü, diğerleri ikmal, yakın destek ve operasyon üsleri olmak üzere 10 üssünün bulunduğu bilinmekte iken ABD bölgedeki askeri varlığını zaman içerisinde genişletmiştir. Bölgeye güç kaydıran ABD, buradaki gücünü sahadaki konumuna göre artırmıştır. Suriye'deki hava üslerinin sayısı zaman içerisinde 3'e çıkarılırken askeri üslerin sayısında da iki kat artış görülmüştür. ABD, Suriye'nin kuzeyinde daha önce PKK terör örgütünün uzantısı PYD'nin denetimindeki

Derik, Tabka, Rimeylan, Hol, Şedadi, Ayn el Arap, Eyn İssa, Menbiç, Rakka, Haseke, Irak sınır hattındaki Tanaf (ÖSO'nun kontrolünde) ve Şanlıurfa'nın Akçakale ilçesi karşısında yer alan Tel Abyad'da toplam 22 askeri üs kurmuştur. Yeni üsler kurmak için bölgeye malzeme, araç gereç ve silah sevkiyatını artıran ABD'nin, 2018 sonunda IŞİD'den temizlenen Deyrizor kentinin doğu kırsalında yer alan Behra bölgesinde yeni bir hava üssü kurduğu da bilinmektedir.³¹ ABD'nin Suriye'de bugüne dek yedi askerini kaybettiği yönünde de bilgiler mevcuttur.³²

2018 yılı sonlarında ABD, Türkiye'nin PKK/PYD terör örgütüne müdahalesini önlemek, terör örgütünü koruma altına almak maksadıyla; Türkiye Suriye sınır hattı üzerinde gözlem noktaları açmaya başlamıştır. 2018 yılı Kasım ayı sonunda ABD, Şanlıurfa'nın karşısındaki Suriye topraklarında, Akçakale ile Ceylanpınar arasındaki yaklaşık 100 kilometrelik sınır hattında 4 noktaya tahkimat yapmaya başlamıştır. Bu noktalardan ilki, Şanlıurfa'nın Akçakale ilçesinin karşısındaki Suriye topraklarında yer alan Tel Abyad'ın doğusunda kalmaktadır. İlçenin doğusundaki Bir Aşık ile Ayaş köylerini birbirine bağlayan yol üzerinde terör örgütü PKK/PYD tarafından kullanılan bir noktada da gözlem noktası tesis etmiştir. Bir diğer nokta da, Şanlıurfa'nın Suriye sınırındaki Yeşiltepe köyü karşısındaki Suriye topraklarında bulunan Nussif Tepe köyünün kuzeyindeki Musa Tepesi'dir. Yine Şanlıurfa'nın sınır ilçesi Ceylanpınar'ın 20 kilometre batısında, Ceylanpınar Tarım İşletmeleri mevkinin karşısında yer alan Hınzır köyündeki Hınzır Tepesi de bir diğer gözlem noktasının bulunduğu alandır. Ceylanpınar'a sınır Resulayn ilçesinin 5 kilometre batısında, Türkiye sınırına 4 kilometre mesafede, Erkam Tepesi köyündeki askeri noktada da ABD'nin gözlem noktalarının konuşlandığı bir diğer bölgedir.³³

³¹ <http://www.milliyet.com.tr/abd-rusya-ve-iran-us-kurma-gundem-2756188/>

³² <https://www.defenseone.com/ideas/2019/03/french-officer-speaks-truth-about-war-syria/155304/?oref=DefenseOneTCO>

³³ <https://www.sabah.com.tr/amerika/2018/12/20/abdnin-suriyeden-cekecegi-askeri-varligi>

Suriye iç savaşı süresince kendisine sahada müttefik olarak terör örgütü PKK/PYD'yi seçen ABD PYD'yi eğit donat kapsamına alarak terör örgütünün kapasite artırımına büyük katkılar sunmuştur. Bu kapsamda ABD, PKK/PYD terör örgütüne;

2017 yılında toplam 430 milyon ABD doları, 2018 yılı için ise 500 milyon ABD doları karşılığında silah ve teçhizat yardımı yapmıştır. PKK/PYD'ye verilen silah ve araçların, Suriye'nin kuzeyinde 13 ayrı noktada depolandığı, bu silahların arasında çok namlulu roket atarlar ve füze rampaları, 80 ve 120 mm havanlar, MK19 bomba atarlar, M4 ve M16 piyade tüfekleri, ABD yapımı BGM-71 TOW-Anti tank füzeleri, insansız hava araçları ile FGM-148 Javelin anti tank füzelerinin de bulunduğu bilgisi basında yer almıştır.³⁴

³⁴ <http://aa.com.tr/tr/dunya/suriye-nin-kuzeyi-pyd-pkk-nin-silah-deposu/986814>

Medyaya yansıyan görüntülerden, ABD tarafından PKK/YPG'ye verilen silah ve mühimmatın yanı sıra; çok sayıda Humvee zırhlı araç, 81 mm EXPAL araca monteli havan sistemleri, mayına karşı dayanıklı ve pusuya karşı etkin koruma sağlayan zırhlı araçlar, Guardian marka zırhlı personel taşıyıcılar, dozerler, vinçler, iş makineleri, yakıt tankerleri, Toyota Hilux marka pikaplar, zırhlı Ford F550 ağır yük kamyonlarının gönderildiği de anlaşılmaktadır.

Almanya

Almanya'da bölgede söz sahibi olmaya gayret eden, ABD'nin Suriye'ye müdahalesi ile birlikte IŞİD'le mücadele koalisyonu kapsamında Suriye'ye asker gönderen ülkelerden bir tanesidir. Almanya'nın IŞİD'le mücadele eden uluslararası koalisyona dört adet Alman Tornado keşif uçağı ve havada yakıt ikmali yapabilen tanker uçağıyla katkıda bulunduğu bilinmektedir. Ayrıca Ürdün'ün Suriye sınırına yakın Azrak'ta bulunan Muvaffak Salti Hava Üssü'ne konuşlandırılan Alman birliğinde 1.200 Alman askeri bulunduğu değerlendirilmektedir.³⁵

Birleşik Krallık

Suriye iç savaşında rol alan ancak pek de görünürlüğü olmayan, arka perdeden orkestrasyonu sağladığı düşünülen en önemli aktörlerden birisi de Birleşik Krallık ya da bilinen adıyla İngiltere'dir. IŞİD Karşıtı Koalisyonun bir parçası olarak İngiltere Suriye'de sahada da yer almayı tercih etmiş, stratejik ortağı ABD ile birlikte Suriye'nin kuzeyi ve doğusuna özel kuvvet askerlerini konuşlandırmıştır.

2 Aralık 2015'de, Suriye İç savaşının başlamasından yaklaşık dört yıl sonrasında, İngiltere Avam Kamarası tarafından IŞİD'e karşı mücadele kapsamında ağırlıklı olarak hava kuvvetlerinin kullanılmasına yönelik bir karar alınmıştır. İngiltere'nin koalisyon kapsamında 10 Tornado GR4, 6 Typhoon, 10 Reaper, 1 havadan ikmal uçağı, 2 C130 kargo uçağı, 1 Airseeker Rivet Joint RC135W istihbarat uçağı bulunduğu bilinmektedir.³⁶

İngiltere Savunma Bakanlığından yapılan açıklamaya göre, İngiltere Hava Kuvvetleri tarafından Suriye'de düzenlenen hava taarruzları neticesinde bugüne dek 1.019 IŞİD terör örgütü mensubunun öldürüldüğü, 67'sinin ise yaralandığı belirtilmektedir. İngiltere hava harekâtlarının % 37'sinin Typhoon, % 31'inin Tornado ve % 32'sinin Reaper'lar (Silahlı İnsansız Hava Aracı) tarafından icra edildiği de bilinmektedir.³⁷

İngiltere'nin asker kaybı net olarak tespit edilememekle birlikte, Suriye'de bulundurduğu askerlerinden yaklaşık altı asker kaybının olduğu değerlendirilmektedir.

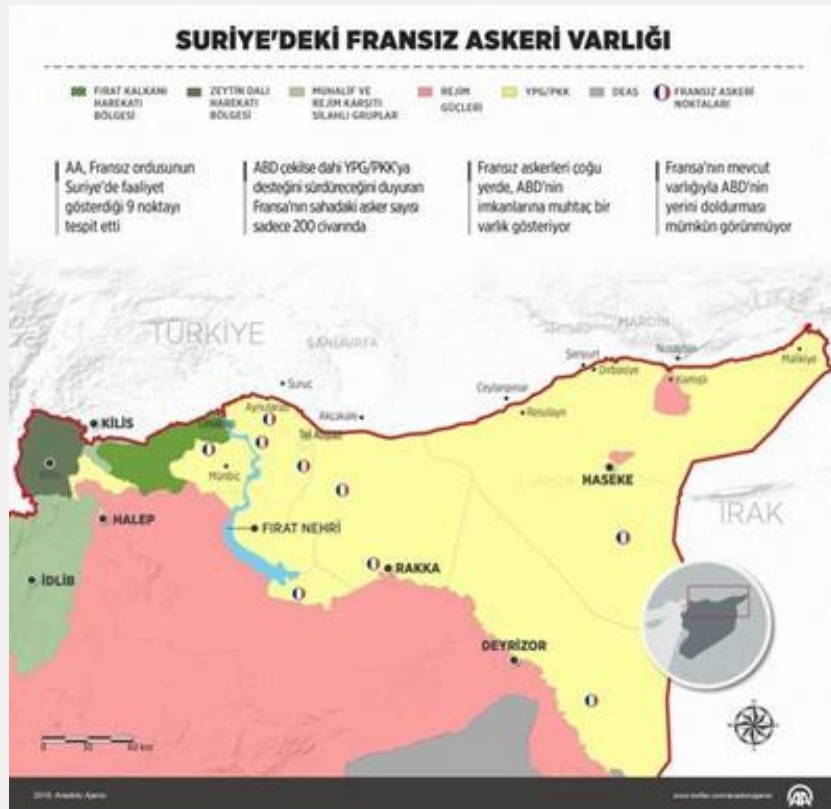
³⁵ <https://www.amerikaninsesi.com/a/abd-suriye-kararinda-bagimsiz-almanya-nin-bolgedeki-angajmani-surecek/4710617.html>

³⁶ İngiltere Avam Kamarası Savunma Komisyonu Raporu, (2016), UK military operations in Syria and Iraq, <https://publications.parliament.uk/pa/cm201617/cmselect/cmdfence/106/106.pdf>

³⁷ <https://www.bbc.com/news/uk-47477197>

Fransa

Suriye'deki Fransız askerlerinin sayısı 200 civarındadır.³⁸ Fransa, çoğu askeri noktada ABD imkânlarından yararlanmaktadır. Fransa'nın hâlihazırda terör örgütü PKK/PYD'nin işgalinde bulunan Fırat'ın doğusundaki askeri birliklerinin; topçu bataryaları, teknik eleman ve ekipmanları ile özel kuvvetler birliklerinden oluştuğu bilinmektedir.

Fransız askeri unsurları Suriye'de 9 askeri noktada varlık göstermektedir. Sahada PKK/YPG'li teröristlerle askeri faaliyetler yürüten Fransız askeri birlikleri, son olarak IŞİD'in Deyrizor'daki son kalesi olan Heccin ilçe merkezinin ele geçirmesinde topçu atışlarıyla rol oynamıştır. 9 askeri noktanın 4'ünde ABD askerlerince himaye edilen Fransızlar, diğer bölgelerdeki hareket kabiliyetlerini de yine ABD ordusu ile PKK terör örgütü korumasında sağlayabilmektedir.

IŞİD karşıtı uluslararası koalisyon gücü adı altında PKK/PYD terör örgütüne destek olan Fransa, Suriye'nin kuzeyindeki Ayn el Arab'ın güneyinde bulunan Miştanur Tepesi, Sırrin ilçesi, Ayn İsa beldesi, Harb Işk köyündeki Fransız Lafarge çimento fabrikası, Rakka üssü, Kabiba petrol sahası, Kahar askeri noktası, Tabka havaalanındaki askeri üste ve Münbiç'te Sacur çayı civarında varlık göstermektedir.

³⁸ <https://www.ft.com/content/4b08bb64-09d4-11e9-9fe8-acdb36967cfc>

Deyrizor ilindeki Kabiba petrol sahasının güney kesiminde ise Fransız topçu bataryaları bulunmaktadır. Petrol sahasının işletme binaları Fransızlar tarafından merkez olarak kullanılmaktadır. Deyrizor'un Mayadin ilçesinin doğusundaki Kahar petrol sahası içinde de Fransız topçu bataryaları ve özel kuvvetleri yer almaktadır.³⁹

Türkiye

Türkiye, Suriye iç savaşından en fazla ve en olumsuz yönde etkilenen bölge ülkesidir. PKK/PYD terör örgütü ve radikal silahlı aktörlerin ülkenin güney sınırında, 911 km'lik bir alan boyunca terör koridoru oluşturmasıyla Türkiye'nin milli güvenliği tehdit altına girmiştir.

Tarihsel süreç içerisinde Türkiye'nin Suriye politikasının su meselesi, Hatay sorunu, Suriye'nin PKK terör örgütüne verdiği destek ve teröristbaşı Öcalan krizi bağlamında gergin bir süreçten geçtiği görülmektedir. Teröristbaşının Suriye'den çıkarılmasının ardından Adana Protokolü'nün imzalanmasıyla birlikte Suriye ile iyi ilişkiler yakalanması, Türkiye ile Suriye arasındaki ikili ilişkilerin gelişimi için bir dönüm noktası teşkil etmiştir.

2011 yılının Mart ayından itibaren başlayan rejim karşıtı gösteriler ve rejimin Suriye halkına yönelik aşırıcı şiddet uygulamaları Türkiye-Suriye ilişkilerini yeniden gergin bir döneme evirmiştir. Türkiye, Suriye'deki olaylara karşı başta çok net bir tavır takınmasa da daha sonra Beşar Esed'e halkın taleplerini karşılayacak şekilde demokratik reformlar yapması önerilerinde bulunmuştur.

Bu dönem içerisinde Suriye-Türkiye ilişkileri Şam'ı reform yapmaya ikna etme ve soruna demokratik çözüm bulma çabaları etrafında şekillenmiştir. **Bu dönemin ardından, Türkiye-Suriye ilişkilerindeki** anlaşmazlıklar daha da artan bir hale bürünmüş, Esed'in sert güç kullanımı ve demokratik eylemlerden uzak tutması iki ülke ilişkilerini daha da germiştir. 2012 yılından itibaren Türkiye Esed'in yönetimden ayrılmasının zamanlama olarak ötelenmesine yönelirken sahada daha aktif bir rol üstlenmiştir.

Türkiye muhalifleri desteklemeye başladıktan sonra, rejim güçlerine karşı savaşan Özgür Suriye Ordusu (ÖSO) mensuplarının Türkiye'de yapılanmasına izin vermiştir. ÖSO ana üssünü Suriye sınırındaki Hatay olarak duyurmuştur. ÖSO mensuplarının sınırdan Suriye'ye geçişine izin verilmiştir. Bunun üzerine Esad Türkiye'yi "teröristlere" para ve silah yardımı yapmakla itham etmiştir.

Ankara ile ABD'nin ortak projesi olan eğit-donat programı kapsamında ÖSO mensupları Türkiye'de eğitim almış ve silahlandırılmıştır. ÖSO mensupları 2015 yılında Suriye'de çatışmalara dahil olmaya başlamıştır. Ancak başarıya ulaşamayan program kısa süre içinde ABD tarafından sonlandırılmıştır. ABD daha sonra IŞİD ile mücadelede partner olarak ÖSO yerine PKK/PYD terör örgütüne yönelmiştir.

Türkiye'nin Suriye politikasını belirleyen en önemli faktörlerden birisi de Rusya olmuştur. Rusya Eylül 2015'de Esad rejimine destek olmak için askeri operasyonlar başlatmıştır. Böylece Türkiye bölgedeki nüfuzunu arttırmış ve daha fazla söz sahibi olmaya başlamıştır. Türkiye özellikle ABD'nin terör örgütü PYD'yi desteklemeye başlamasından sonra ABD'den uzaklaşıp Rusya ile yakınlaşmıştır.⁴⁰

³⁹ <https://www.cnnturk.com/dunya/iste-fransiz-ordusunun-suriyedeki-askeri-varligi>

⁴⁰ <https://www.stratejikortak.com/2018/10/turkiyenin-suriye-politikasi-3donem.html>

Türkiye Suriye iç savaşının başlamasının ardından Suriye ülkesi topraklarından dört büyük askeri harekât icra etmiştir. Bunlardan birincisi Süleyman Şah Türbesinin nakli kapsamında düzenlenen “Şah Fırat” Operasyonudur. 22 Şubat 2015 tarihinde Türkiye, Suriye topraklarında kalan Süleyman Şah Türbesi’ne operasyon düzenlemiştir.

Operasyon sonucunda türbe, Suriye'nin Eşme bölgesine nakledilmiştir. Şah Fırat kapsamında eş zamanlı iki operasyon yapılmıştır. Bir grup askeri birlik türbenin nakledileceği Suriye topraklarındaki Eşme bölgesini güvenlik altına alırken diğer grup Türbeye hareket etmiş, operasyona 39 tank, 57 zırhlı araç, 100 araç ve 572 personel katılmıştır.

Fırat Kalkanı Harekâtına giden süreç içerisinde tekâmül eden bir dizi güvenlik riski Türkiye’nin Suriye’ye yönelik askeri müdahalesini bir zorunluluk olarak açığa çıkarmıştır: Birincisi ulusal güvenlik risklerinin en başında IŞİD’in Türkiye’nin özellikle büyükşehirlerini canlı bomba eylemleri düzenlemek suretiyle hedef alması gelmiştir. İkincisi IŞİD’in Suriye’nin kuzeyindeki Azez-Cerablus bölgesinde yaklaşık 100 kilometrelik bir sınır hattını kontrolünde tutmasıdır.

Zira bu sınır hattı üzerinde kurduğu hâkimiyet sayesinde IŞİD’in, Kilis başta olmak üzere Türkiye’nin hudut hattında bulunan diğer sınır illerini ve askeri noktalarını hedef alması daha olanaklı bir hal almıştır. Bu nedenledir ki Türkiye uzun zamandan beri Azez-Cerablus arasındaki 100 kilometrelik hudut hattındaki IŞİD unsurlarını elimine ederek kendi güney sınırını güvence altına alma çabası içerisinde girmiştir. Dolayısıyla bu çaba doğrultusunda

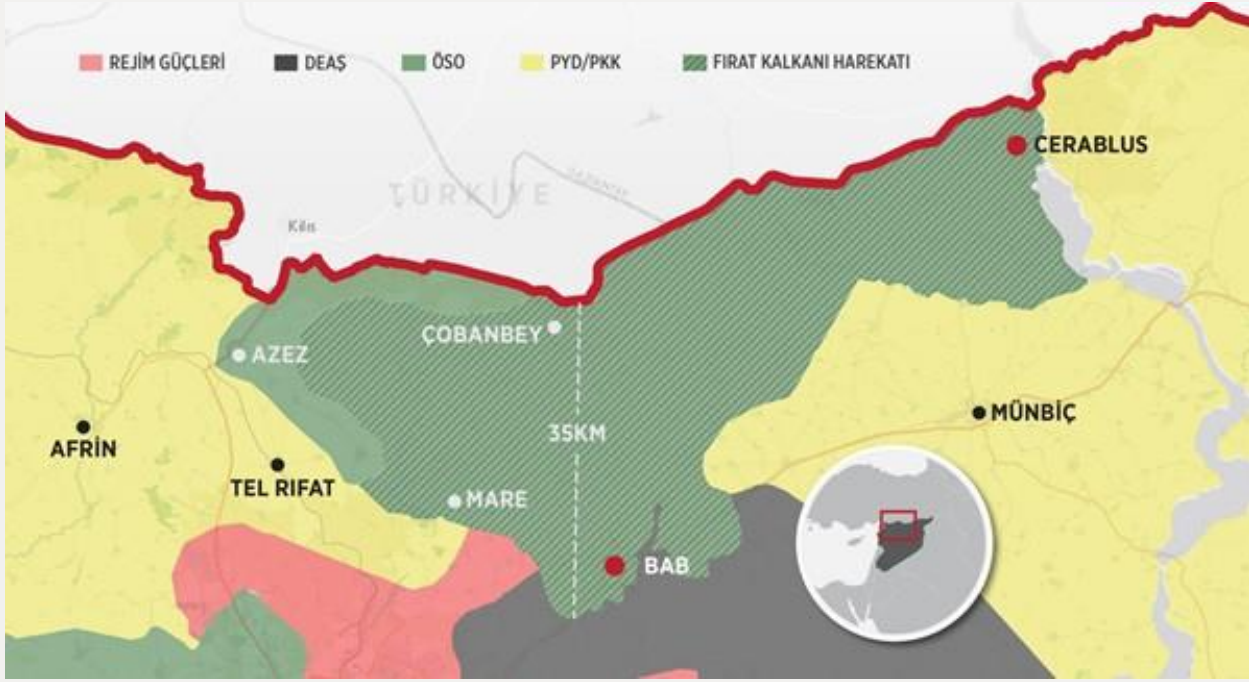

Türkiye Azez ve Rai (Çobanbey) arasındaki hattın güvenliğini IŞİD unsurlarını bertaraf ederek sağlamıştır.

Operasyon sırasında İHA'larla da kara unsurlarına destek verilmiş, hava kuvvetleri unsurları hazır bekletilmiş ancak operasyona katılmamıştır. Türbedeki 38 asker, beraberlerindeki

naaşlar ile kutsal eşyaların nakli aynı gün sabahında tamamlanmış, operasyon sırasında meydana gelen kazada 1 askerimiz şehit olmuştur.⁴¹

Türkiye'nin ikinci askeri harekâtı ise "Fırat Kalkanı" Harekâtıdır. Türkiye 24 Ağustos 2016 tarihinde Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nin 51. maddesinin tanıdığı "meşru müdafaa" hakkından yararlanmak suretiyle uluslararası kamuoyuna "Fırat Kalkanı Harekâtı"nı

başlattığını deklare etmiştir. Ankara, başta IŞİD olmak üzere Suriye'de mevcut terör örgütleri tarafından Türkiye'ye yöneltilen tehditleri, uluslararası hukuktan kaynaklanan meşru müdafaa hakkı kapsamında hatta gerektiğinde mütecaviz biçimde başka bir ülkenin topraklarında kendisine sunulan icra etme yetkisine dayanarak tehdidi bertaraf etmeye yönelmiştir.

Orta menzilli topçu ve çok namlulu roketatar sistemlerinin (ÇNRA) ateş desteği altında 24 Ağustos 2016 tarihinde başlatılan harekât özel kuvvet timlerinin hava unsurlarına sağladığı hedef tespiti ve angajmanlarıyla devam ederken zırhlı ve mekanize birliklerin çabuk taktik kazanımlarıyla neticelenmiştir. TSK harekâtı Cerablus ve Keklice köyü çevrelerindeki IŞİD mevzilerini yoğun topçu ateşiyle 24 Ağustos 2016 saat 04.00'da başlatmış ve müteakiben F-16 savaş uçaklarının stratejik noktalara hassas mühimmatlı hava akınlarıyla devam etmiştir. Kara unsurlarının ileri harekâtı ise taarruz çıkış hattından hareketle sınır geçen iki bölük timi seviyesindeki birlik ile gerçekleştirilmiştir.

Güney istikametindeki ilerleme 28 Ağustos'ta ABD'nin YPG/PKK'nın Fırat Nehri'nin doğusuna çekilmesi garantisini vermesi üzerinde durmuş, TSK ve ÖSO unsurları harekât alanındaki kazanımlarını bütünleştirip Sacur Nehri'ni harekâtın doğu sektörünün güney sınır hattı olarak belirlemiştir.

⁴¹ <https://www.ntv.com.tr/turkiye/tskdan-suleyman-sah-karakoluna-sah-firat-operasyonu,LmYkF4lOM0SIRTLJzsiEeg>

Müteakibinde harekât batı, Çobanbey (Rai) istikametine yön değiştirmiş ve ileri harekâta batı istikametinde devam edilmiştir. ABD'nin Münbiç'in kuzeyindeki durum manipülasyonunun harekâtın temposunu yavaşlatmasına rağmen, Türk askeri yetkililer 3 Eylül'de Çobanbey kasabası ve çevre köylerine ayrı bir taarruz düzenlemişlerdir.

TSK bazı ÖSO gruplarının yetersizliğinden etkilenmiş ve Türk komando birliklerinin harekâta katılmaya başlaması da bu safhada gerçekleşmiştir. Mare-Aktarin hattının ele geçirilmesinin ardından IŞİD'in romantikleştirdiği Dabık köyü on dakika içinde 16 Ekim 2016 tarihinde ele geçirilmiştir. Dabık'ın ele geçirilmesiyle TSK ve ÖSO, Cerablus, Çobanbey ve Mare'deki kazanımlarının tamamını birleştirmiş ve 1.300 kilometre karelik bir alanı kontrol etmeye başlamıştır. 20 Ağustos-16 Ekim 2016 tarihleri arasındaki bu safhada hareket daha karmaşık ve yoğun terör taktiklerine maruz kalmış ve çok sayıda zayıat vermiştir.

Harekat alanındaki durum Suriye Rejim Güçlerinin dahil olması ve YPG/PKK saldırılarının Mare bölgesinde saldırılara başlamasıyla daha karmaşık hale gelmiştir. Dolayısıyla TSK ve ÖSO unsurları harekât alanında karada IŞİD ve YPG/PKK unsurları, havada da rejim unsurlarına karşı tedbirler almak zorunda kalmıştır. Dabık-Mare-Aktarin'in IŞİD'den kurtarılmasının ardından TSK ve ÖSO güçleri El-Bab'a ilerleme niyetiyle hazırlıklara başlamıştır. Bu kapsamda Mare bölgesindeki YPG/PKK unsurlarının ilerleyişini durdurmak ve yarattığı tehdidi bertaraf etmek için 20 Ekim 2016 tarihinde Maarat Umm Hawsh bölgesinde YPG/PKK unsurlarına bir hava akını düzenleyerek iki yüze yakın teröristi etkisiz hale getirmiştir.

TSK ve ÖSO güçleri El-Bab şehrine girme girişimini ilk olarak 21 Aralık 2016 tarihinde şehrin batısında yer alan Akil Tepesi'ndeki hastane bölgesine uzun ve dikkatli bir gece sızma harekâtıyla denemiştir. El-Bab 26 Şubat 2016 tarihinde kuzey, doğu ve batı istikametlerinden yapılan eş zamanlı girişimlerle iki haftalık bir çabadan sonra ele geçirilmiştir. Fırat Kalkanı Harekâtı 30 Mart 2017 tarihinde IŞİD unsurlarını Türk sınırlarından 40 kilometre güneye uzaklaştırıp yaratılmak istenen YPG/PKK koridoru arasına bir tampon bölge oluşturarak resmi olarak tamamlanmıştır. Harekât Suriye'nin kuzeyinde 90 kilometre uzunluğunda ve

40 kilometre derinliğinde emniyetli bölge oluşturma hedefine de ulaşmış ancak YPG/PKK unsurlarının ABD ile münasebetleri nedeniyle Fırat Nehri'nin doğusuna gönderme hedefini tam olarak gerçekleştirememiştir.⁴²

217 gün süren Fırat Kalkanı Harekâtında; 2015 km karelik bir alan kontrol altına alınmış, 243 yerleşim yeri terör örgütlerinden temizlenmiş, 3.000'den fazla terör örgütü mensubu etkisiz hale getirilmiş, 71 askerimiz ve 600 ÖSO mensubu şehit olmuştur.

Zeytin Dalı Harekâtı

Suriye'nin Afrin bölgesindeki PKK/PYD terör örgütü varlığının temizlenmesine yönelik harekât, "Zeytin Dalı Harekâtı" adı ile 20 Ocak 2018'de başladı. "Hudutlarımızda ve bölgede güvenlik ve istikrarı sağlamak amacıyla, Suriye'nin kuzeybatısında Afrin bölgesinde, PKK/KCK/PYD-YPG ve IŞİD'e mensup teröristleri etkisiz hale getirmek ve dost ve kardeş bölge halkını bunların baskı ve zulmünden kurtarmak" için başlatılan harekâtın 58'inci gününde, 18 Mart 2018 tarihinde Afrin şehir merkezi kontrol altına alındı.

Zeytin Dalı Harekâtı kapsamında;

- 4.608 terörist etkisiz hale getirildi,
- 294 adet mayın ve 1.667 El Yapımı Patlayıcı (EYP) imha edildi,
- 56 askerimiz şehit oldu, 243 askerimiz yaralandı,
- Yerel kolluk kuvvetleri teşkil edilerek yerleşim yerlerinin kontrolü sağlandı,
- Kızılay, AFAD ve BM tarafından sağlanan insani yardımların bölgeye erişimi kolaylaştırıldı,
- Afrin ve Tellef bölgelerinde tesis edilen sahra fırınları, Cindersi bölgesinde kurulan TSK Acil Yardım Hastanesi gibi hizmetlerle bölgede hayatın normale dönmesine yönelik faaliyetler düzenledi.

⁴² Murat Yeşiltaş, Merve Seren, Necdet Özçelik, (2017), Fırat Kalkanı Harekâtı Harekâtın İcrası, İstikrarın Tesisi Ve Alınan Dersler, SETA Yayınları 91

İdlib Harekâtı

7 Ekim 2017 tarihinde başlatılan ve TSK birliklerinin “Gerginliği Azaltma Kontrol Gücü” adı altında görev yaptığı **İdlib Harekâtı, 2018 yılında Zeytin Dalı Harekâtıyla paralel olarak hız kazandı.** 2017 yılı içerisinde üç gözlem noktası tesis edilen İdlib bölgesinde 2018 yılı içerisinde dokuz gözlem noktası daha oluşturularak, toplam gözlem noktası sayısı 12’ye çıkarıldı.⁴³

İdlib Gözlem Noktaları⁴⁴

Soçi Mutabakatına istinaden İdlib bölgesinde tesis edilen gözlem noktaları işletilmeye devam edilirken, aynı zamanda mutabakat kapsamında silahsızlandırılmış bölgenin tesisine yönelik faaliyetlere de devam edildi.^{45, 46}

2018 yılı içerisinde İdlib bölgesinde devam eden harekât kapsamında; gözlem noktalarını tesis etmek üzere intikal eden birliklerimize düzenlenen saldırılar sonucu iki DSİ görevlimiz, ve bir askerimiz şehit oldu, altı askerimiz ve bir sivil görevlimiz ise yaralandı.⁴⁷

⁴³ 13 Ekim 2017 tarihinde 1 numaralı, 23 Ekim 2017 tarihinde 2 numaralı, 19 Kasım 2017 tarihinde 3 numaralı, 05 Şubat 2018 tarihinde 6 numaralı, 09 Şubat 2018 tarihinde 7 numaralı, 15 Şubat 2018 tarihinde 8 numaralı, 17 Mart 2018 tarihinde ise 4 numaralı, 03 Nisan 2018 tarihinde 12 numaralı, 07 Nisan 2018 tarihinde 9 numaralı, 7 Mayıs 2018 tarihinde 10 numaralı, 9 Mayıs 2018 tarihinde 5 numaralı ve 16 Mayıs 2018 tarihinde 11 numaralı gözlem noktaları tesis edilmiştir.

⁴⁴ <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/tsk-idlibde-son-ateskes-gozlem-noktasini-kurdu/1147979>

⁴⁵ <https://www.sabah.com.tr/gundem/2018/01/30/idlibde-tnk-konvoyuna-saldiri>

⁴⁶ <https://www.haberturk.com/son-dakika-idlib-de-agir-yaralanan-dsi-calisani-sehit-oldu-1825695>

⁴⁷ <https://www.haberturk.com/son-dakika-tnk-gozlem-noktasina-saldirida-1-asger-sehit-oldu-1825944>

IŞİD Terör Örgütü

Terörün ve terör örgütlerinin yakın dönemdeki hızlı yükselişi, çeşitlilik göstermesi ve buna eşlik eden karmaşıklıkla IŞİD ile zirve noktasına ulaşmıştır. Irak'ta tasfiye, direniş, ideolojik kopuş ve dönüşüm gibi süreçlerin ortaya çıkardığı IŞİD, Arap Baharı'nın Ortadoğu'da devlet otoritelerini sarsmasıyla oluşan güç boşluklarında, düzensiz savaş stratejilerini kullanarak Irak ve Suriye'de geniş topraklar üzerinde hakimiyet kurmuştur. IŞİD'in söz konusu yükselişi örgütün ortaya çıkıp alan kontrolü sağlayarak yayılmayı başardığı ülkelerde devletlerin parçalanmasını tetikleyerek hızlandırmış, özellikle Ortadoğu ve Kuzey Afrika'da yüksek derecede risk ve tehditlerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. IŞİD'in Irak'ın işgali sonrasında ortaya çıktığı koşullar, Suriye iç savaşına dahil olmasıyla yeni bir biçim alması ve beraberinde şekillendirdiği savaş ve terör anlayışı, örgütü sadece bölgesel ölçekte Ortadoğu ülkeleri için öncelikli tehdit olarak ortaya çıkarmamış aynı zamanda uluslararası toplumunun da bir numaralı güvenlik sorunu haline getirmiştir.

IŞİD, kurulduğu tarihten bugüne yerel, bölgesel ve küresel ölçekte mutasyona uğrayan bir terör örgütü olarak tanımlanabilir. Diğerleriyle karşılaştırıldığında herhangi bir terör örgütünün tanımlayıcı özelliklerine sahip olmakla birlikte onlardan (başta el Kaide olmak üzere) büyük ölçüde ayrılan, kendisine has özellikleri söz konusudur. Örgütün, Irak'ın işgali sonrasında ortaya çıktığı koşullar ve Suriye iç savaşına dahil olmasıyla yeni bir yapıya kavuşmasından sonra şekillendirdiği savaş stratejisi onu sadece Ortadoğu'daki ülkeler için değil küresel ölçekte uluslararası toplum için de en önemli güvenlik riski haline dönüştürmüştür.

IŞİD her ne kadar Irak'ta kurulmuş olsa da (2004), genel olarak Arap devrimlerinin inişli çıkışlı seyri ile Suriye iç savaşının oluşturduğu jeopolitik kargaşa ve bölgesel istikrarsızlık

nedeniyle geniş bir coğrafyayı kontrol edebildiği gibi birçok irili ufaklı şiddet yanlısı diğer terör örgütlerinin kendisine biat etmesini sağlayarak ya da kendine alternatif olabilecek diğer grupları ezerek genişleme imkânı bulmuştur.

Suriye’de de hedef kitle olarak kendisine Sünni nüfusu seçen IŞİD, varlık gösterdiği bölgelerde diğer Sünni grupları ya yok etmek ya da savaş ortamında bu grupların taraf seçmek zorunda kalacakları stratejik bir denklem kurma peşinde olmuştur.⁴⁸ IŞİD terör örgütü Bakanlar Kurulu’nun 30.9.2013 tarih ve 5428 Sayılı Kararı ile terör örgütü ilan edilmiş, karar 10 Ekim 2013’te Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.⁴⁹

Örgütün insan gücü hakkında kesin rakamlar vermek neredeyse imkânsız görülmektedir. Bunun yanında farklı kaynaklar, farklı rakamlar belirtmektedir. Bazı kaynaklara göre 2014 yılında IŞİD’in Irak ve Suriye’de 20.000 ile 31.500 arasında savaşçısı bulunduğu belirtilmektedir. Ancak söz konusu sayının ne kadarının doğrudan IŞİD liderine bağlı olduğu, gerek ideolojik nedenlerle gerekse çıkarların örtüşmesi gerekçesiyle IŞİD ile ittifak içinde bulunan savaşanların miktarının ne olduğu ya da zorla örgütte bulunanların varlığı yapılan tahminlerin aralığını genişletmektedir. Örgütün insan gücü ile ilgili yapılan başka bir çalışmada da IŞİD’in liderine yemin sadakati ile bağlı 25 bin civarında örgüt mensubu, teknik konularda, güvenlik ve askerî konularda yetişmiş orta ve üst düzey 1.000 civarında üst düzey elemanı bulunduğunu ifade edilmektedir.

IŞİD terör örgütünün “Hicret” çağrısına cevap veren yabancı teröristlerin de sayısı tam olarak bilinmemekle birlikte, 2014’te 12 bin olarak tahmin edilen Suriye’de IŞİD’e katılan **yabancı teröristlerin sayısı, Aralık 2015 itibarıyla, yaklaşık 100 farklı ülkeden 27 bin ile 31 bin arasında olarak belirtilmektedir.** Raporlarda Türkiye’den 2.100 kişinin Suriye’ye giderek IŞİD terör örgütüne katıldığı da ifade edilmektedir.⁵⁰ Farklı kaynaklar ise Suriye’deki iç savaşa 80’den fazla ülkeden katılan toplam savaşçı sayısının 50.000 ile 80.000 arasında olduğunu belirtmektedir.

IŞİD terör örgütü ile mücadele hem IŞİD'le mücadele koalisyon güçleri, hem de Türkiye'nin çabaları ile belli bir noktaya kadar ilerlemiştir. 2015 yılından sonra Türkiye'nin aldığı tedbirler neticesinde özellikle yabancı teröristlerin Suriye'ye geçişi önlenmiş, Fırat Kalkanı Harekâtında Azez Cerablus hattındaki konuşlu IŞİD terör örgütü bölgeden çıkarılmış, bununla birlikte yurtiçinde de IŞİD hücrelerine yönelik operasyonlar düzenlenerek örgütün etkinliği sınırlandırılmıştır.

Mart 2019 itibarıyla, Suriye'de IŞİD varlığı minimum seviyede görünürlüğü ulaşmıştır. Suriye'de IŞİD'in elinde bulunan ve örgütün son kalesi olarak nitelenen Irak sınırındaki

Deyrizor kentinin Bağuz köyüne yönelik Mart 2019'da Suriye Demokratik Güçleri (SDG) tarafından başlatılan operasyon neticesinde IŞİD terör örgütünün görünen yüzünün sona doğru yaklaştığı söylenebilir. Son bir ayda binlerce IŞİD mensubunun, aileleriyle birlikte teslim olduğu, son haftalarda 4 bin IŞİD terör örgütü mensubunun Suriye'de ele geçirildiğine dair teyide muhtaç bilgiler mevcuttur.⁵¹

Nusra Cephesi (Heyet Tahrir Şam) Terör Örgütü

Suriye'deki protestoların silahlı bir isyana dönüşmesi daha önceden pek çok ülkede silahlı faaliyetlerde bulunmuş tecrübeli seleflerin de popülaritesini artırmış ve Suriye'ye yönelik bir akını tetiklemiştir. Irak'ta işgal sonrası yeniden toparlanmaya başlayan Irak İslam Devleti (IŞİD) örgütü geçmişte kendi saflarında savaşan Suriye asıllı militanlarını Suriye'deki etkinliğini artırmak için yeniden aktif hale getirmiş ya da halihazırda saflarında bulunan isimleri Suriye'ye göndermiştir. Bunlar arasında IŞİD saflarında bulunan Ebu Muhammed Culani de vardır.

⁴⁸ Murat Yeşiltaş, Ömer Behram Özdemir, Rifat Öncel, Sibel Düz, Bilgehan Öztürk, Sınırdaki Düşman: Türkiye'nin DAİŞ ile Mücadelesi, (2016), SETA Yayınları 65

⁴⁹ <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/10/20131010-1.htm>

⁵⁰ The Soufan Group, (2015), An Updated Assessment of the Flow of Foreign Fighters into Syria and Iraq, s.1-

⁵¹ <https://tr.euronews.com/2019/03/10/sdf-isid-e-teslim-olmasi-icin-taninan-sure-doldu-taarruz-emri-verildi>

22 Ocak 2012 tarihinde yayınlanan bir ses kaydına göre Ebu Muhammed Culani Nusra Cephesi'nin kuruluşunu ilan etmiştir. Örgüt kuruluş ilanı ile beraber Esed rejimine karşı bir dizi saldırıyı üstlenmiştir. Örgüt “Suriye rejiminin katlettiği sivil halkı korumak” olarak belirlediği amacına uygun bir isim seçerek ismini Şam Halkını Korumak için Nusret [Yardım] Cephesi olarak duyurmuştur. Örgüt ilk ilan bildirgesinde Golan Tepeleri ve liderlerinin Suriyeli olduğuna atıfta da bulunarak Ebu Muhammed Culani’yi lider olarak duyurmuştur.

Nusra Cephesi 2012 başından 2013 ortalarına kadar muhaliflerin kontrol ettiği bölgelerde yayılarak Suriye’de rejim karşıtı yapıların önemli ve etkin unsurlarından biri olmuş ve kısa sürede muhalif gruplar arasından sıyrılmıştır. Ancak 2013 Nisan ayında IŞİD lideri yaptığı bir açıklama ile Nusra Cephesi’nin kendileri tarafından kurulduğunu duyurarak iki yapının da tek bir çatı ve isim altında yoluna devam edeceğini ilan etmiş ve yeni yapının adını IŞİD olarak açıklamıştır.

IŞİD’in açıklanmasının ardından yaşanan tartışmalar ve örgüt içi mücadeleler sırasında yaptığı ilk açıklamada Culani Suriye’ye kendisini Ebubekir Bağdadi’nin gönderdiğini ve kendisine para ve silah yardımında bulunduğunu açıklamıştır. Culani bunu kabul etmesine karşın kendisinin IŞİD’e bağlılığının aslında El-Kaide’ye bağlılık anlamına geldiğini, örgütün Merkezi El-Kaide ile ilişkilerini koparıp emirlere itaat etmemesi nedeniyle kendisinin bağlılığının da doğrudan El-Kaide lideri Eymen Zevahiri’ye olduğunu duyurmuştur.

13 Nisan 2013 tarihinde Irak İslam Devleti örgütü lideri Ebubekir Bağdadi bir ses kaydı ile Nusra Cephesi'ni feshettiğini ve örgütünün faaliyet alanını Suriye'ye doğru genişleterek IŞİD'i kurduğunu ilan etmiştir. Nusra lideri Culani ise yaptığı açıklamada bu kararı reddetmiştir. Bu ayrışma sonrası IŞİD'in Suriye'deki birimleri Nusra Cephesi'ne ait birçok merkezi, silah depolarını ve maddi kaynakları ele geçirmiştir. ABD, Nusra Cephesi'ni 15 Aralık 2012 tarihinde terör örgütleri listesine almıştır. Türkiye ise Nusra Cephesi'ni 2014 yılının Mayıs ayında terör örgütleri listesine dâhil etmiştir.

Suriye krizinin başlangıcından itibaren tek bir çatı altında toplanamayan selefi muhalif yapılar sürekli olarak halk tarafından birleşmeye yönelik taleplerle karşılaşmışlardır. Öte yandan IŞİD'e karşı büyük mağlubiyetler yaşayan ve İdlib bölgesinde sıkışan Nusra Cephesi ve muhalif gruplar özellikle Rusya'nın müdahalesi ve Halep'in kontrolünün Esed rejimine geçmesinden sonra zor durumda kalmışlardır. Buna ilaveten devam eden siyasi süreçte IŞİD'le birlikte Nusra Cephesi de hedef gösterilmeye başlanmıştır. İdlib'de gücünü gittikçe tahkim eden Nusra Cephesi bu gelişmelere cevaben diğer muhalif gruplara birleşme teklifinde bulunmuştur. İdeolojik farklılıklar, yerel güç mücadeleleri, dış bağlantılar ve El-Kaide ile aynı yerde anılmayı istemeyen gruplar Nusra Cephesi ile tek bir çatı altında bulunmamayı tercih etmiştir.

Süreç ilerleyen dönemlerde Nusra Cephesi'nin El-Kaide'den bağıını koparmasını beraberinde getirmiştir. Ancak bu süreç neredeyse bir buçuk-iki yıl sürmüştür. Görünürde kolay olan bu ayrılık süreci aslında Nusra açısından oldukça sancılı bir kriz dönemini de beslemiştir. Zira Merkezi El-Kaide örgütünün bu ayrılığı kabul edip etmeyeceği sancılı bir süreci beraberinde getirmiştir. Ayrıca böyle bir ayrılmanın ilan edilmesinin yabancı savaşı azalmasına ve IŞİD yanlılarının propagandaları sonucu Nusra saflarında bölünmelere neden olabileceği de ayrı bir tartışma ve endişe konusu haline gelmiştir.

28 Temmuz 2016 tarihinde örgüt lideri Ebu Muhammed Culani ilk defa yüzünü de kameralara göstererek El-Kaide'nin Suriye kolu olan Nusra Cephesi'ni feshettiklerini ilan etmiş ve Şam'ın Fethi Cephesi'nin (ŞFC) kurulduğunu duyurmuştur.

28 Ocak 2017 tarihinde Liva'ul Hak, Nureddin Zengi Hareketi, Şam'ın Fethi Cephesi adı altında Nusra Cephesi ve diğer pek çok küçük grup kendilerini feshederek Heyet-i Tahrir'uş-Şam'ı (Şam'ın Özgürleştirilmesi Heyeti, HTŞ) oluşturmuştur. Bu yapılanmanın lideri Ahraru'ş-Şam'dan ayrılan ve grubun kurucu liderlerinden olan Ebu Cabir olurken, askeri lideri ise Nusra Cephesi lideri Ebu Muhammed Culani olmuştur. Muhalefetin Halep'te uğradığı kayıp ve bu durumun doğurduğu halk öfkesinin ardından Nusra Cephesi merkezinde olan HTŞ Suriye'de önemli bir güç odağı haline gelmiştir. Yeni kurulan yapının ana omurgasının Nusra Cephesi olduğu açıktır. HTŞ'nin kurulması Nusra Cephesi'nin Suriyeleşme yolunda attığı yeni bir adım olarak düşünülebilir. Nitekim HTŞ'nin duyuru bildirisinde kuruluş gerekçesi olarak Suriye devrimini korumak düşüncesi ifade edilmiştir.

HTŞ'nin kuruluşunun ardından Suriye askeri muhalefeti gruplarının özellikle İdlib'de iki kamp altında toplandığını söylemek mümkündür. Halep'in rejim tarafından ele geçirilmesinin ardından ve bir yandan başlayan Astana süreci kapsamında oluşturulan çatışmasızlık bölgeleri, Suriye muhalefeti ve rejim arasındaki sıcak temasları durgunlaştırmıştır. Nusra Cephesi ise İdlib'deki gücünü tahkim etmeye devam etmiştir.

2015 yılında Nusra lideri Culani ile yapılan röportajdan edinilen bilgilere göre örgütün yüzde 70'inin Suriyeli ve yaklaşık yüzde 30'luk bir oranın da yabancılardan oluştuğu anlaşılmaktadır. Nusra Cephesi'nin PYD-YPG ve IŞİD'den sonra en çok yabancı savaşçı barındıran örgüt olduğu değerlendirilmektedir. Nusra içerisinde çok sayıda Ürdün ve Kuzey Afrikalı savaşçıyla birlikte Körfez ülkelerinden katılım sağlayanlar da bulunmaktadır. Rusya ve Bağımsız Devletler Topluluğu içinde yer alan unsurların yanı sıra Türkiye'den de örgüte katılım söz konusudur. Örgüt içindeki Türkiye uyrukluların sayısının 700-800 civarında olduğu değerlendirilmektedir.⁵²

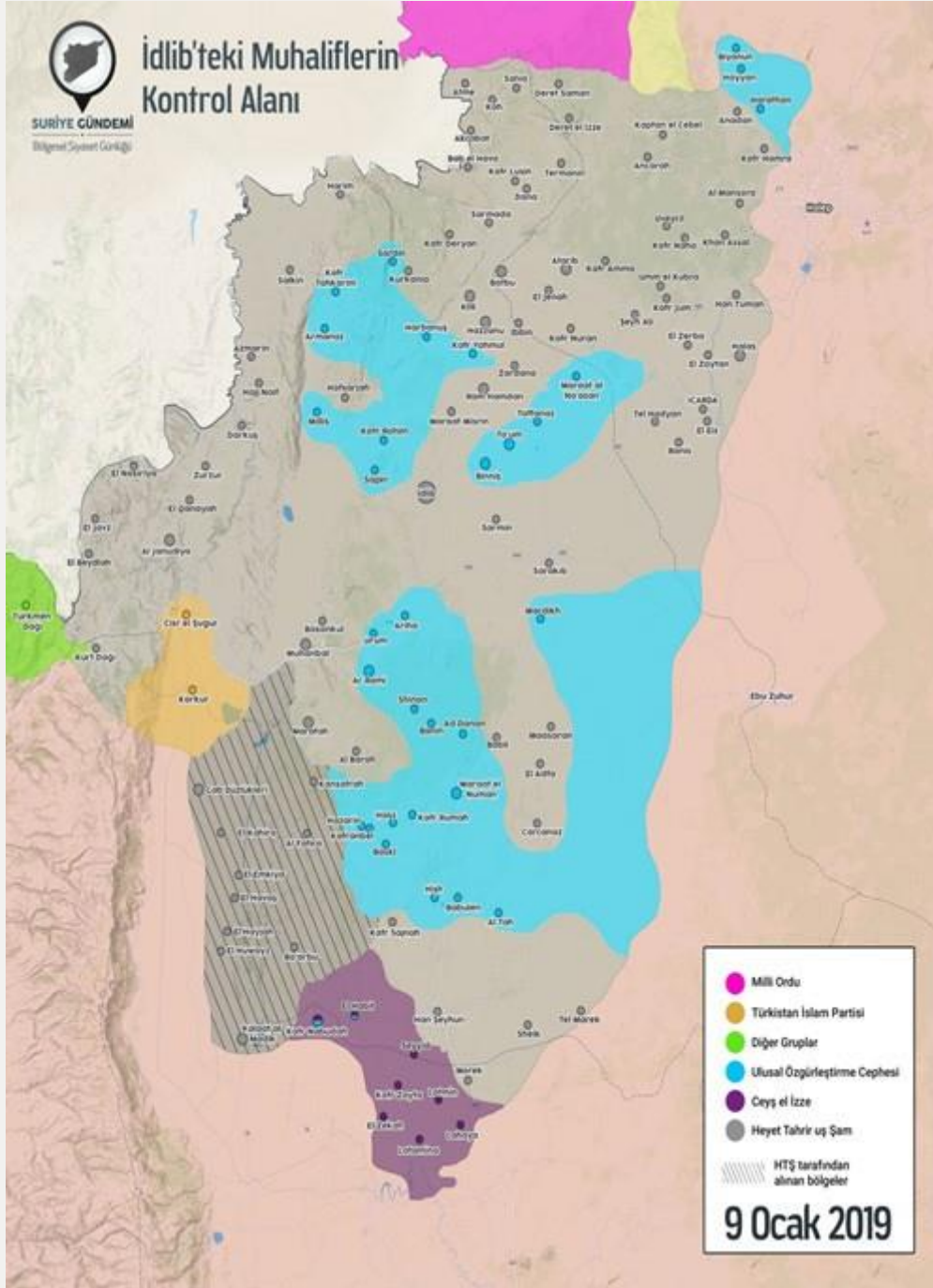

Açık kaynaklarda yer alan bilgilerden HTŞ'nin birçok gruptan oluşan bir örgüt olduğu, bu nedenle örgütün militan sayısı konusunda kesin bir bilgi söz konusu olmadığı, HTŞ'nin silahlı örgüt elemanı sayısının ABD kaynaklarına göre 10 bin civarındayken, genel kabul gören kanı örgütün 15-20 bin arasında militanı olduğu yönündedir.⁵³ Suriye'nin İdlib kentinin önemli bir kısmını kontrol altında bulunduran Heyet Tahrir Şam Türkiye tarafından 01 Eylül 2018'de terör örgütü listesine alınmıştır.⁵⁴

⁵² Can Acun, Bünyamin Keskin, Bilal Salaymeh, El-Kaide'den HTŞ'ye Nusra Cephesi, (2017), SETA Yayınları 95

⁵³ <https://www.stratejikortak.com/2019/01/nusra-cephesi-hts-amaci-liderler.html>

⁵⁴ <https://www.milligazete.com.tr/haber/1681053/turkiye-heyet-tahrir-sami-teror-orgutu-listesine-aldi>

Fırat Nehrinin batısında terör örgütlerinin ve muhalif grupların kontrolü altında kalan son bölge olan İdlib'de konuşlu silahlı gruplar arasında 2019 yılının ilk günlerinden itibaren şiddetli çatışmalar yaşandı. İdlib'de yaşanan çatışmalar sonucunda;

- 01 Ocak tarihinde İdlib kuzeyinde bulunan Daret İzze bölgesini kontrol altında bulunduran Nureddin Zengi grubuna yönelik olarak saldırılar başlatan Heyet Tahrir Şam kısa bir süre içerisinde kasabanın kontrolünü ele geçirmiş,

- Ahrar-u Şam grubuna ait silahlı birliklerin Nureddin Zengi grubuna destek maksadıyla bölgeye sevk edilmesine rağmen HTŞ ilerleyişi durdurulamamış,
- Yaşanan şiddetli çatışmalar neticesine bazı bölgelerde yerleşim yerleri kısa aralıklarla HTŞ ve diğer muhalifler arasında el değiştirmiş,
- HTŞ saldırılarının ardından bazı muhalif gruplardan kopmalar yaşandı, kopan grupların bir kısmı HTŞ'ye katılmış,
- Birkaç silahlı grup ise HTŞ'ye karşı savaşmayacaklarını açıklamış,
- Gab Ovası bölgesinde konuşlu Ahrar-u Şam'a ait gruplar kendilerini lağv ederek bölgeyi HTŞ'ye bırakmış,
- HTŞ ile çatışmayacaklarını açıklayan gruplardan oluşan yaklaşık 1.700 kişi Afrin bölgesine sevk edilmiş,
- İdlib kuzeyinde başlayan HTŞ saldırıları İdlib'in orta kesimleri ve güney sınırlarına oldukça kısa sayılabilecek bir sürede yayılmış, on gün gibi bir süre içerisinde HTŞ 70'e yakın yerleşim birimini ele geçirmiş,
- HTŞ'nin ele geçirdiği bölgeler toplamda 3.612 km²'lik bir alana ulaşmış, (İdlib alanının yaklaşık %60'ı),
- Stratejik önemi haiz M5 (Halep-Hama) otoyolunun büyük bir bölümünün daha kontrolü HTŞ'ye geçmiştir.

PKK/PYD Terör Örgütü

PKK terör örgütünün Suriye uzantısı olan PYD, Suriye iç savaşının yarattığı ortamdan en fazla nemalanan unsurların başında geliyor. ABD, Suriye güvenlik politikası kapsamında maliyetleri üzerine almayarak yerel unsurları kullanma yolunu seçince PYD kullanışlı bir aktör olarak görüldü. IŞİD terörüyle mücadele adına ABD tarafından desteklenen PYD Suriye'de yayılmacı bir politika takip ederken Türkiye için kaçınılmaz olarak bir güvenlik sorunu haline geldi.

Suriye iç savaşının tarafları düşünüldüğünde PYD terörü Esed rejimi açısından merkezi bir tehdit olarak görülmemiştir. Olayların başladığı ilk andan itibaren rejim, Kürtlerin çatışmaların bir parçası haline gelmesini engellemeye çalışmıştır. İç savaşın seyri içerisinde Esed rejiminin muhalifler karşısındaki düştüğü durum PYD tarafından fırsata çevrilerek bulunduğu bölgede yayılmaya başlamıştır. PYD'nin etki alanı genişledikçe rejim güçleriyle PYD direkt çatışmaya girmekten kaçınmıştır.

Teröristbaşının 25 Aralık 2001'de avukatlarıyla yaptığı görüşmede; "Dört ülke için önermişim. İran'da demokratik İslam esprisi ile olmalı. PKK, Irak'ta yaşamalı, Güney PKK

biçiminde olabilir. **Suriye’de Demokratik Birlik Partisi**. Artık ayrıntıya girmeyeceğim. Çünkü bunları savunmamda ayrıntılı verdim. Ama esprisi şu: Her ülkenin demokratik birlik amaçlarına bağlı bir partileşme, ittifaklaşma, cepheleşme önerdim. Ülkelerin birliğinin demokratik aracı. Bunları biraz özümsemek gerekiyor” tanımlaması, PYD terör örgütünün oluşturulması için önemli bir adım olarak değerlendirilmektedir.

PYD’nin silahlı kanadı olan Halk Savunma Birlikleri (YPG) de tıpkı PKK terör örgütü ve KCK gibi taban örgütlenmesine dayalı, piramit şeklinde yükselen, her konuda komiteler kurulmasını öngören, güçlendirilmiş yerel yönetimlere dayanan, kendi savunma birliklerini de kurmayı öneren, sözde “**demokratik özerklik**” modelini savunmaktadır.⁵⁵

PKK/PYD, 2011 yılında Suriye’de başlayan ayaklanmalardan yararlanmak için Esed rejimiyle birlikte hareket etmeye başlamıştır. Ocak 2014 tarihinde Cezire, Ayn el-Arap ve Afrin bölgelerini sözde kanton olarak ilan eden PYD sözde kantonlarıyla Türkiye’de uygulamak üzere alt yapısını oluşturduğu öz yönetim modelini hayata geçirmeye çalışmıştır. IŞİD terör örgütünün Suriye’deki faaliyetlerinden de yararlanmayı bilerek başta ABD olmak üzere birçok batılı ülkeye karşı kendisini IŞİD’le mücadele eden demokratik ve seküler bir yapı olarak göstermeyi başarmıştır.

Ekim 2015’te büyük kısmını PKK terör örgütünün Suriye’deki kolu YPG’nin oluşturduğu “**Suriye Demokratik Güçleri (SDG)**” kurulmuştur. YPG, YPJ ile Süryani Askeri Konseyi, Burkan El Fırat, Suwar El Reqa, Şems El Şemal, Lîwa El Selçuki, El Cezire Tugayları gibi gruplar ortak basın açıklamasıyla SDG çatısı altında birleştiklerini duyurmuştur.⁵⁶ SDG’nin kurulmasıyla nüfusun büyük çoğunluğunu Arapların oluşturduğu bölgelerin PYD

⁵⁵ Ayşe Karabat, (2013), Suriye Savaşları, İstanbul: Timaş Yayınları, s. 256

⁵⁶ <http://www.milliyet.com.tr/-demokratik-suriye-gucleri-ni-ilan-gundem-2132545>

tarafından daha rahat bir şekilde yönetilmesi sağlanmaya çalışılmış, ABD'nin bir terör örgütü ile iş birliği yaptığına yönelik gerçekler SDG çatısı altında silinmeye çalışılmıştır. PKK terör örgütünün binlerce teröristi Irak'tan Suriye'ye kaydırarak PYD terör örgütünün çekirdek kadrosunu oluşturdukları bilinmektedir.

Hâlihazırda Fırat Nehrinin doğusunda Suriye topraklarının yaklaşık dörtte birini, Suriye enerji kaynaklarının üçte birini kontrol eden, ABD tarafından eğitilen ve donatılan yaklaşık 60.000 kişilik bir güce ulaşan SDG çatısı altındaki PKK/PYD terör örgütü Türkiye için en önemli güvenlik tehdididir.

Suriye'de artan IŞİD varlığının ardından, 2014 yılından itibaren tıpkı IŞİD'e olduğu gibi **PKK/PYD terör örgütüne birçok ülkeden katılan yüzlerce yabancı terörist katılmıştır. PKK/PYD 2014 yılında internet ve sosyal medya üzerinden IŞİD'e karşı savaşmak üzere yabancıları davet ederek terör örgütüne eleman devşirmeye başlamıştır.** Rojava Aslanları (Lions of Rojava) adı ile açılan sosyal medya hesapları ile genel ağ sayfaları İngilizce olarak hazırlanmış ve Avrupa /Amerikalılara hitap etmek üzere tasarlanmıştır. İnternet üzerinden PKK/PYD'yi takip eden yabancılar ilk yıllarda Süleymaniye üzerinden Suriye'ye geçiş yapmışlardır. Bu kişiler, İspanya İç Savaşındaki Abraham Lincoln Taburunun isminden de esinlenerek 2015 yılında sözde Uluslararası Özgürlük Taburu (UÖT) adı altında toplanmışlardır.

İnternet ve sosyal medya üzerinden düzenlenen kampanyanın da etkisiyle, **Birleşik Krallık, ABD, Kanada, Avustralya, Almanya, Danimarka, Yunanistan, Finlandiya, Fransa ve hatta Çin'den gelen yaklaşık 400 yabancı teröristin PKK/PYD saflarına katıldığı açık kaynak bilgilerinde yer almaktadır.** ⁵⁷

6. Suriye İç Savaşının Türkiye'ye Etkileri Nelerdir?

Sekiz yıl önce başlayan Suriye iç savaşı gerek içinde bulunduğumuz coğrafya da gerekse uluslararası alanda en çok ülkemizi etkilemiştir. Suriye iç savaşının Türkiye'ye yönelik en büyük olumsuz etkisi, ülkemizin en uzun hudut hattına sahip güney komşusu ülkenin topraklarında, PKK terör örgütü tarafından bir bölgenin kontrolünün ele geçirilmesi, dahası terör örgütünün Suriye'de ortaya çıkan radikal terör örgütleriyle mücadele çerçevesinde, ABD başta olmak üzere batılı ülkelerce meşru hale getirilmesi ve bununla paralel olarak PKK terör örgütüne bir terör devletçisi kurması için büyük fırsatlar yaratılmıştır. PKK terör örgütünün Suriye kuzeyinde başat aktör haline getirilmesinin ardından burada yaratılmak istenen oluşum Türkiye için bir numaralı güvenlik tehdidi haline gelmiştir. ABD'nin desteği ile Suriye kuzeyinde temel taşları döşenen terör devletçisi, Irak'ın kuzeyindeki mevcut yapı ile birlikte değerlendirildiğinde tehdidin ve tehlikenin boyutları daha iyi anlaşılabilir. ⁵⁷

⁵⁷ <http://www.rferl.org/content/islamic-state-ygp-foreign-fighters/26690432.html>, <http://www.usatoday.com/story/news/world/2014/10/06/jordan-matson-joins-kurds-against-islamic-state/16796487>, <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-29705167>, <https://news.vice.com/article/a-divorced-father-of-two-from-ohio-is-fighting-the-islamic-state-in-syria>, <http://www.bbc.com/news/world-asia-china-35036879>, <http://news.nationalpost.com/news/second-canadian-vet-battling-isis-brandon-glossop-felt-need-to-go-after-ottawa-quebec-attacks>

40 yılı aşkın bir süredir Irak'ın kuzeyindeki otorite boşluğunu fırsata çevirerek bölgeye yerleşen ve Türkiye'ye yönelik terör ve tedhiş hareketlerini bu alandan yöneten PKK terör örgütü, Suriye'deki iç savaştan faydalanarak Suriye'nin kuzeyine de yerleşerek, Türkiye'nin mücadele etmesi gereken terör cephesini genişletmiştir. ABD eliyle IŞİD terör örgütüyle mücadele bahanesiyle güçlendirilen PKK/PYD terör örgütü varlığı Suriye'nin toprak bütünlüğü için de en önemli güvenlik tehditlerinden birisi haline gelmiştir. PKK terör örgütünün çatı yapılanması KCK'nın hedeflediği şekilde dört ülkeden toprak kopararak yaratılmak istenen sözde devletin ilk adımlarını özerklik ilanı ile atan PKK/PYD, sadece Suriye'nin kuzeyinde değil ülkenin enerji kaynaklarının büyük bölümünün yer aldığı doğusuna doğru da yayılarak dünyanın en zengin terör örgütlerinden birisi haline gelmiştir.

Suriye iç savaşının sekiz yılı içerisinde Türkiye bir diğer güvenlik tehdidi olarak radikal terör örgütleriyle tanışmıştır. Özellikle 2014 yılından itibaren Irak ve Suriye'de hızla yayılan IŞİD terör örgütü, El Kaide türevli diğer terör örgütleriyle birlikte Türkiye'yi doğrudan tehdit olarak görmüş, ülke içerisinde de çok sayıda terör eylemi gerçekleştirerek maalesef ki ülkemize yönelik terör tehdidinin boyutunudeğiştirmiştir.

20 Mart 2014'te, Hatay'dan kiraladıkları taksiyle İstanbul'a giderken Niğde Ulukışla'da yol kontrolü sırasında durdurulan 3 IŞİD'li terörist, 1 astsubay ve 1 polisimizi şehit ederken, 5 askerimizi de yaralaması⁵⁸ ile ülkemizde terör eylemlerini başlatan IŞİD;

- Haziran 2014'de Musul Konsoloslüğümüzü işgal ederek 49 vatandaşımızı rehin almış, 2015 yılının Ocak ayında Sultanahmet Meydanında bombalı eylem düzenlemiş,

⁵⁸ <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/cephaneyle-geldiler-2605176>

- Temmuz 2015’de Suruç’ta çoğunluğu üniversite öğrencilerinden oluşan kalabalığa saldırı düzenleyerek 34 kişinin ölümüne 100’den fazla insanımızın yaralanmasına neden olmuş,
- 10 Ekim 2015’de Ankara tren garına canlı bomba saldırısı düzenleyerek 107 insanımızı katletmiş, 500’den fazla kişiyi yaralamış,
- 2016 yılında ikinci kez Sultanahmet Meydanında eylem yapmış ve aralarında yabancıların da bulunduğu 12 kişiyi öldürmüştü,
- Aynı yıl Mart ayında İstiklal caddesinde canlı bomba 4 insanımızı katletmiş ve 36 kişiyi yaralamış,
- 2016 Nisan ayı içerisinde Kilis başta olmak üzere birçok ilimize roket ve havan saldırıları düzenlemiş,
- 2017 yılının yılbaşı gecesi bir gece kulübüne saldırı düzenleyerek 39 insanın hayatını kaybetmesine neden olmuştur.

Toplamda 300’den fazla vatandaşımızı çeşitli eylemlerle katleden IŞİD terör örgütü Türkiye’nin terörle mücadelesinde ayrı bir yer tutmaya başlamış, belki de PKK terör örgütünden sonra ülkemize yönelik ikinci büyük güvenlik tehdidi olarak yerini almıştır.

Suriye iç savaşı ile birlikte Türkiye’yi etkileyen en önemli konulardan birisi de IŞİD terör örgütüne katılmak maksadıyla ülkelerinden ayrılarak Suriye’ye gitmeye çalışan yabancı teröristlerin geçişleri olmuştur. Özellikle 2014-15 yılları arasında hem sınır güvenliğinin sağlanması hem de yabancı teröristlerin Türkiye’yi geçiş noktası olarak kullanması hususlarından Türkiye oldukça fazla etkilenmiştir. Bu yıllarda Türkiye;

- IŞİD'in elindeki sınır kapılarının karşısında bulunan hudut kapılarını kapatmış,
- Yabancı teröristlerin ülkeye girişini engelleyen listelerin oluşturulmasına öncülük etmiş,
- Havalimanları, deniz limanları ve hudut kapılarında Risk Analiz Merkezleri kurmuş,
- Hudutlarda güvenliği artırmak üzere Hudut Özel Harekât birlikleri kurmuş,
- Sınır fiziki güvenlik sistemlerini artırmış, eksikleri tamamlamıştır.

Sekiz yıllık Suriye iç savaşının Türkiye'yi etkileyen en önemli gelişmelerinden birisi de Suriye'den Türkiye'ye gelen Suriyeli sığınmacılar sorunudur. Resmi kayıtlara göre 3,5 milyondan fazla insanı ülkesinde barındırmak zorunda kalan Türkiye, ülkemize gelen Suriyelilerin tamamına geçici koruma statüsü vermiş, bu insanlar için yaklaşık 40 milyar dolar harcamaymış, Avrupa ülkelerine geçemeyen sığınmacıların hedef ülke haline gelmiştir. Ülkemizin hemen hemen her iline dağılan, özellikle Suriye sınır hattı boyunca konumlu illerimizde demografik yapının değişmesine varabilecek nitelikte bir yoğunluğa ulaşan Suriyeli sığınmacılar, yaşadıkları şehirlerde toplum hayatına entegre olamamış, siyasi ve sosyal düzene uyum sağlayamamış, ekonomik sisteme yönelik büyük olumsuzluklar yaratmışlardır.

Bir kısmı oldukça zor hayat şartları altında yaşamlarını devam ettiren Suriye sığınmacılar, barınma ve gıda gibi ihtiyaçlarını karşılamakta güçlük çekerken, özellikle sınır illerinde yaşayan vatandaşlarımızın da olumsuz tepkilerine maruz kalmışlardır. Suriyelilerin şehirlerde sayısının artmasıyla yerel halkta özellikle asayiş konusunda önemli endişeler oluşmaya başlamıştır. Suriyelilerle ilgili bir başka şikâyeti de çeşitli işletmelerde düşük maliyeti sebebiyle Türkçe dahi bilmeyen Suriyelilerin çalıştırılması olmuştur. Bölge halkının önemli bir kısmı, iş imkânlarının ellerinden alındığına inanmaktadır.

Ekonomik durumu nispeten daha iyi olan Suriyeliler, barınma için çoğunlukla konut kiralama yolunu seçtikleri için emlak piyasası ev sahipleri açısından olumlu bir gelişme sağlamış, ancak daha düşük ekonomik seviyedeki, kiracı konumunda olan yerel halk bu gelişmeden oldukça olumsuz etkilenmiştir. Masum sivilleri korumak amacıyla tamamı ile insan ve ahlaki sebeplerle başlatılan sığınmacı alımları, Suriye iç savaşının şiddetlenmesine paralel olarak zaman içerisinde Türkiye için kontrol edilemez bir hal almaya başlamıştır. Gelecekte ise Suriyeli sığınmacılarından kaynaklanan güvenlik problemleri ile karşı karşıya kalınabileceği, sığınmacıların kendi ülkelerine yani Suriye'ye geri dönmeleri için sürdürülebilir ve akılcı politikalar çizilmesi gerekliliği ön plana çıkmaktadır.

7. Suriye'de Bundan Sonra Neler Yaşanabilir?

Sekiz yıldır devam eden Suriye iç savaşının ve bu savaştan kaynaklanan yerel, bölgesel ve uluslararası krizin zaman içerisinde şiddeti, aktörleri, kapasitesi değişmiş, yarattığı etkiler farklı boyutlara ulaşmıştır. Her ne kadar son yılı içerisinde başlangıcına göre Suriye iç savaşında çatışmaların seviyesi azalma gösterse de, savaşın kısa ve orta vadede sona erebileceğini söylemek için henüz çok erkendir. Büyük bir ihtimalle, Suriye'de kalıcı bir çözüme ulaşılması, çatışmaların tamamen sona ermesi, terör örgütlerinin varlığına son verilmesi, silahlı muhalif grupların ortadan kalkması, Suriye rejiminin güvenliği tam anlamıyla sağlaması, baskıcı rejim yönetimine son verilmesi ve demokratik seviyenin yükseltilmesi çok uzun yıllar alacaktır.

Bundan sonraki dönemlerde de Suriye’de çatışmaların şiddeti azalsa bile karakterinin değişebileceği, sahadaki aktörlerin sayısının da bu değişiklikte birlikte farklılaşabileceği, kontrol altına alınan bölgelerin elde bulundurulmasına yönelik farklı hamlelerin gözlemlenebileceği, Suriye’nin siyasi yapısının yeniden şekillendirilmesi kapsamında diplomatik gelişmelerin yaşanabileceği bir ortamla karşılaşılması mümkün görünmektedir.

Sekiz yılını geride bırakan Suriye krizinin önümüzdeki safhalarında Suriye’nin batısında kalan bölgelerde hakimiyetini muhafaza eden Esed rejiminin bu gücünü koruyamaya yönelik tedbirler geliştirebileceği, elde bulundurduğu bölgelerden doğuya doğru alanını genişletmek maksadıyla askeri operasyon düzenleyebileceği, Suriye’nin orta kesimlerinde kalan çöl bölgesinin de kontrolünü sağlamak üzere hamlelerde bulunabileceği, savaşın kalıntılarını ortadan kaldırabilmek için yeniden yapılanma faaliyetlerine yönelebileceği öngörülmektedir. Yine aynı bölgede muhaliflerin elinde kalan bölgelere yönelik olarak özellikle İdlib bölgesinin temizlenmesi kapsamında gayretlerini artıracak olan Suriye rejim güçleri, bu bölgede mevcut yabancı teröristlerin varlığına son vermek, radikal terör örgütleriyle mücadele etmek üzere kısa-orta vadede bir operasyon düzenleyebileceği düşünülmektedir. Bu operasyondan Türkiye’nin bölgede bulunan gözlem noktalarının ve TSK varlığının etkilenmemesi, İdlib’den Türkiye’ye doğru bir nüfus akışının yaşanmaması önem arz edecektir. Ayrıca aynı bölgede radikal terör örgütlerinin de kendi aralarında güç mücadelesine dayalı bir çatışma ortamı yaratması, benzer şekilde İdlib bölgesindeki radikal terör örgütleriyle Türkiye tarafından desteklenen silahlı muhalif grupların çatışması, ya da muhalif grupların kendi aralarında çatışmaları da bir ihtimal olarak akılda tutulmalıdır. Her

ne kadar İdlib’de konuşlu Heyet Tahrir Şam terör örgütü şimdiye dek Türkiye’ye yönelik bir eylem düzenlememiş olsa da önümüzdeki dönemlerde bu grubun çıkar çatışması içine girmesi ve çıkarlarının zedelendiğini düşünmesi halinde öncelikle bölgede bulunan Türk varlığına ve daha düşük bir ihtimal de olsa Türkiye içerisinde terör eylemleri düzenlemesi olasılığı da mevcuttur.

Yoğunlukla Suriye’nin batısında bulunan İran ve İran destekli milis silahlı güçler ile İsrail ve ABD arasındaki güç mücadelesi de önümüzdeki dönemlerde devam edecek gibi gözükmektedir. Özellikle İdlib bölgesindeki radikal unsurlar bir şekilde temizlenirse, İran’ın bu bölgedeki varlığı daha fazla sorgulanmaya başlanabileceği gibi, İran’a yönelik ambargonun da tamamen uygulamaya konmasıyla birlikte İran silahlı gücünün bölgedeki varlığının sonlandırılmasına yönelik hem askeri hem de siyasi yöntemler denenmeye başlanabilir.

Önümüzdeki dönemlerde gerçekleşmesi muhtemel güvenlik risklerinden birisi de PKK/PYD terör örgütünün IŞİD’le angajmanının sona ermesinin ardından dikkatlerini Afrin, Menbiç, Tel Rıfat, El bab-Cerablus bölgelerine yöneltmesidir. Bir süredir düşük yoğunluklu olsa da Afrin ve tel Rıfat bölgesinde gerek TSK varlığına gerekse Özgür Suriye Ordusu güçlerine yönelik PKK/PYD terör örgütü tarafından düzenlenen terör eylemlerini artması ihtimali söz konusudur.

Suriye’de meydana gelmesi beklenen bir diğer gelişme de Fırat Nehri doğusundaki ABD askeri gücünün aslında çekiliyormuş gibi yaparak varlığını tahkim etmesi ve hatta batılı ülkelerin de askeri birlik sevkini sağlayarak bu bölgeyi bir koalisyon gücü ile doldurması ile

yaşanabilir. ABD'nin sözde çekilme özde Suriye kuzeyinde varlığını tahkim etme kararının ardından ülkemiz sınırları boyunca, oluşturulacak bir gözlem gücünün yerini alması ve hatta NATO'nun da bu işe dâhil edilmek istenebileceği aşîkârdır. ABD planlarına göre temel amaç bölgedeki PKK/PYD terör örgütünü korumak olduğundan yola çıkarak, bahsedilen gözlem gücü niteliğindeki askeri koalisyon birliğinin içerisinde Türkiye'nin yer almaması için söz konusu ülkelerin ellerinden gelen gayreti gösterebileceği de düşünülmektedir. Yine aynı kapsamda bu bölgeye bazı zengin Arap ülkelerinin para gücü transfer etmesi de mümkün görünmektedir.

ABD ile diplomatik ilişkilerin oldukça kötü bir döneme girmesi, ABD'nin Türkiye'ye yönelik hasmane tutumunun devam etmesi, S-400 alımının bir kriz haline dönüştürülmek istenilmesi gibi hususlarda yaşanacak değişimlerin, Suriye'de ABD'nin bulunduğu bölgelerde Türkiye'nin aleyhine bir durum geliştirmesini de beraberinde getirebilecektir. Bu kapsamda ilişkilerin seyrine göre Suriye kuzeyindeki PKK terör örgütünün Türkiye'ye yönelik terör eylemleri geliştirebileceği, Türkiye'nin uzun süredir dile getirdiği Fırat'ın Doğusu operasyonunu önlemek için ABD tarafından sınır hattı boyunca teşkil ettiği gözlem noktaları arasında sınır devriyeleri düzenleyebileceği, bölgede uçuşa yasak bölge ilan etmesi gibi gelişmelerin yaşanabileceği değerlendirilmektedir.

8. Sonuç Yerine: Türkiye Ne Yapmalı?

Türkiye Suriye iç savaşından en olumsuz etkilenen ülkelerin başında gelmektedir. 4 milyona yakın Suriye sığınmacının ülkemize gelmesi, güney komşumuz Suriye'nin yönetilemez hale dönüşmesi, Suriye'de çok sayıda terör grubunun kendisine yer bulması, dünyanın dört bir yanından teröristlerin bölgeye akın etmesi, silah baronlarının ellerini ovuşturması, silahlı çatışmaların halen devam etmesi, birçok ülkenin ilgisinin Suriye'ye kayması, vekâlet verilen silahlı devlet dışı aktörlerin güç kazanması, terör örgütlerinin alanda yayılması ve yayıldığı bölgeleri idare edebilecek bir kontrol gücüne kavuşması, safların sürekli yer değiştirdiği kaygan zeminlerin çoğalması gibi hususlar yan yana konulduğunda Suriye meselesinin önümüzdeki uzun yıllar boyunca Türkiye'nin bir numaralı sorunlarından birisi olacağına işaret ediyor.

Bu derecede karmaşık bir ortamda hem diplomasi kanallarını açık tutabilmek, hem ülkenin güvenliğini koruyabilmek hem de insani faaliyetleri bir arada yürütebilmek gerekiyor. Suriye meselesinde önceliklerin belirlenmesi, belirlenen sorunların sırasıyla bütünleşik bir plan çerçevesinde çözüme kavuşturulması önem arz ediyor. Ülkemizin güneyinde ABD ve batılı birkaç ülkenin de hem maddi hem de manevi desteği ile bir PKK devletçisi kurulması girişimleri olduğu, bu konunun Türkiye'nin güvenliği açısından önemi, burada Irak kuzeyindeki gibi otonom bir yapının tesis edilmesinin Suriye'yi fiiliyatta 3 ya da 4 parçaya böleceği göz önünde tutulduğunda Suriye'den kaynaklı en önemli sorunun PKK/PYD terör yapılanması sorunu olduğu görülmektedir. PKK terör örgütünün çekirdeği oluşturduğu, isimlendirilmesinin ne olduğunun çok da önemli olmadığı bir yapı, Türkiye için bir beka meselesidir. Bu nedenle Türkiye Suriye meselesinin bundan sonraki dönemlerinde bütün ağırlığını PKK/PYD terör örgütü yapılanmasının ortadan kaldırılmasına vermelidir.

Türkiye sınırları ötesinden ülkenin güvenliğini sağlamak için diplomasi kanallarını sonuna kadar açık tutmalıdır. Ancak ülkenin güvenliği için öncelikle Suriye’de mevcut yönetimle ilişkilerin normalleştirilmesi, doğrudan devlet başkanları arasında görüşmeler yapılamasa bile devlet-devlet diyalogunun yeniden tesisi, Suriye ile 1998 sonrası yakalanan iyileşme döneminin yeniden tesisi gerekmektedir. Suriye’nin bölünüp parçalanması Türkiye için bir risk oluşturacağından, Suriye’nin bölünmemesi için Türkiye’nin Suriye’ye daha fazla destek vermesi, komşu ülkeyi koruması kollaması ve Suriye’nin kuzeyindeki PKK terör yapılanmasını iş birliği ile sona erdirmesi en akılcı yol olarak görülmektedir.

Hâlihazırda kendisine müttefik diyen, ülkemizin yanında olduğunu sürekli beyan etmesine rağmen her zaman karşımızda bulunmayı seçen, gizli planlarını gerçekleştirmek için terör örgütleriyle iş tutan, terör örgütü sıfatıyla binlerce insanımızı katleden PKK’ya bundan yıllar önce rüyasında bile göremeyeceği bir kapasite inşası sağlayan ülkelerle iş birliği yapmaktansa, bize soğuk mesafeli duran, bir zamanlar terör örgütlerine destek veren, ancak bir dönemde de Türkiye’nin en iyi dostu haline gelen bir ülke ile tekrar barışmak belki de bu açıdan daha rasyonel olabilecektir.

Yapılması gereken bir diğer husus da ABD zoru ile kurulmaya çalışılan uluslararası gözlem gücü ve güvenli bölge tartışmaları ile ilgilidir. ABD’nin güvenli bölge kavramından anladığını, PKK terör örgütü için güvenliği sağlanmış bir bölge olduğu akılda tutulmalı, özellikle bu bölgede bir uçuşa yasak bölge ilan edilmesi durumunda bölgenin özerk PKK devletçisi haline geleceği şimdiden bilinmelidir. Bu nedenle güvenli bölge konusunda Türkiye’nin dışarda bırakılacağı kararların alınması mutlaka engellenmeli, gerekirse sert güç unsurları devreye sokularak ABD’nin oyalama taktiklerine son verilmelidir.

Suriye özelinde iş birliği yapılması, halen devam eden iki ülke ilişkilerinin korunması gereken bir diğer ülke de Rusya'dır. Suriye özelinde devam edecek olursak Suriye'de söz sahibi iki ülkeden birisi olan Rusya'nın bir diğer ülke ABD'ye göre daha tutarlı olması Rusya ile iş birliğinin geleceğini daha öngörülebilir kılmaktadır. ABD'nin oyalayıcı, yüzünüze gülerken arka planda kuyu kazan politikaları belki de bu nedenle Türkiye-Rusya yakınlaşmasını sağlamıştır. ABD ile hem NATO hem de batılı ülkelerle iş birliği açısından mesafeli ve temkinli ilişkiler devam ettirilirken, Rusya ile sahada iş birliği artırılabilmesi, Rusya sayesinde Suriye yönetimiyle daha fazla kanal açılması sağlanabilmelidir. Aksi takdirde başta Körfez ülkeleri olmak üzere çok sayıda ülkenin bizim açtığımız boşluğu doldurmaya hevesli olduğu, komşusu Türkiye yerine diğer Körfez ülkelerine yanaşacak bir Suriye'nin daha da kontrolsüz hale gelebileceği düşünülmelidir.

Türkiye için yapılması gereken bir diğer husus da Suriyeli sığınmacılar meselesinin çözülmesidir. Sayın Cumhurbaşkanının da son dönemlerde Suriyeli sığınmacıların geri dönüşü ile ilgili görüşlerini beyan etmesi, sığınmacıların ülkelerine dönüşlerini için büyük bir proje başlatılmasına ışık tutmalıdır. Suriye ile ilişkilerin daha ileri bir düzeye taşınması, Rusya'nın geri dönüşlere garantör olması sayesinde Suriyeli sığınmacılar ülkelerine dönmeli, bu tür konularda oldukça hevesli ve bonkör görülen Avrupa Birliği'nin maddi olarak desteği talep edilmeli, çatışmaların azalmaya başladığı bu dönemlerde geri dönüşler için atılacak adımların yıllar sonrasında meyvesini vereceği göz önünde tutularak şimdiden tedbirler alınmalıdır.

www.21yyte.org